133 GLASILO ZZB ZA VREDNOTE NOB SLOVENIJE

november 2026

SVOBODNA BESEDA

85 LET OF
UPOR. ZMAGA. SVOBODA.

9 772463 821805

Poštnina plačana pri pošti 1102 Ljubljana

KOLUMNA

Martin Premk

Boj za resnico

STRAN 3

KOLUMNA

Jože Poglajen

Pred »razkrojnim« referendumom

STRAN 5

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Neoliberalni udar

STRAN 7

AKTUALNO

Je intervencijski zakon napad na socialno državo ali njen potop?

Zakon o interventnih ukrepih za razvoj Slovenije (ZIURS) predvideva ukrepe, ki bodo posredno učinkovali na obseg skupnega dobra, to je pravic, programov in storitev na področjih, ki jih razumemo kot osrednje stebre socialne države. Gre za javni sektor, ki zagotavlja, da imajo vse prebivalke in vsi prebivalci države možnosti za kolikor toliko dostojno življenje, da so izobraženi, relativno zdravi, imajo urejene dokumente, se lahko športno in kulturno udejstvujejo, imajo delavske pravice, so obvezno zavarovani in slej ko prej pridejo do pokojnine, od katere lahko preživijo. Vmes pa jim država s sistemom medsebojne solidarnosti omogoča preživetje tudi, če izgubijo delo ali če si zaradi drugih razlogov ne morejo sami zagotavljati sredstev za preživetje. S socialno državo se ohranjata družbena stabilnost in medsebojna povezanost, zmanjšujejo se učinki izrednih dogodkov (izguba službe, invalidnost, bolezen, izguba bivališča in drugo), preprečuje se revščina in zagotavlja raven blaginje za vse ljudi, ne le za tiste z debelimi denarnicami.

V Sloveniji poteka razkroj socialne države že vse od začetkov spremembe političnega sistema v začetku devetdesetih let. ZIURS je eden od resnejših napadov nanjo predvsem zato, ker odpravlja temelj socialne države, to je redistribucijo virov, potrebnih za to, da država zagotavlja skupno dobro. Sedanja oblast namreč meni, da je krivično

NADALJEVANJE NA STRANI 2

DAN SPOMINA NA MRTVE – 1. NOVEMBER

ZZB NOB Slovenije in KoDVOS

Spominska slovesnost v Gramozni jami

Ob dnevu spomina na mrtve so se 28. oktobra predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman z delegacijo ter predstavniki Koordinacije domoljubnih in veteranskih organizacij Slovenije (KoDVOS) s polaganjem vencev k ljubljanskim spominskim obeležjem poklonili vsem, ki so žrtvovali življenje za svobodo.

Slovesnost se je začela pri Grobnici narodnih herojev, kjer so se udeleženci s položitvijo venca in minuto molka poklonili narodnim herojem narodnoosvobodilnega boja, ki so se med drugo svetovno vojno v okviru zavezniške protifašistične koalicije borili proti fašizmu in nacizmu. Na slovesnosti sta sodelovala Gardna enota Slovenske vojske in kvartet trobil Policijskega orkestra.

Nato so udeleženci položili venec pri Kostnici žrtev prve svetovne vojne na ljubljanskih Žalah, kjer počiva več kot pet tisoč vojakov in vojnih ujetnikov iz obdobja 1914–1918.

V Spominskem parku padlih borcev in talcev NOB je sledila slovesnost, na kateri je žalni govor imel župan mestne občine Ljubljana Zoran Janković. V kulturnem programu sta sodelovala Partizanski pevski zbor in Policijski orkester.

NADALJEVANJE NA STRANI 2

UVODNIK

Midva z rdečo zvezdo

Grega Repovž, *Mladina*

V rumeni stavbi na Weserstraße v Neuköllnu v Berlinu živi starejši par. Njun balkon v drugem nadstropju te sicer puste stavbe je dolga leta poznala celotna četrt. A sleherniki, ki so se pod njunim balkonom znašli le po naključju, so si verjetno mislili, da tam živi nekdo, ki ni čisto pri zdravi pameti. Na balkonu so bile namreč leta in leta razobešene zastave. Včasih jih je bilo več, včasih manj, kdaj pa je bila na balkonu množica zastav. Hecno se mi je zdelo, ko sem jih prvič zagledal, dokler nisem izvedel, da so zelo natančno izbrane: to so zastave držav, v katerih potekajo vojne ali revolucije, v katerih kosita smrt in trpljenje. Zastavo pa sta zakonca obesila tudi ob kakšnih pozitivnih dogodkih, na primer ob padcu diktatorja ali čem podobnem. Para, ki je izobešal zastave, nikoli nisem srečal – a še danes mislim, da sta iznašla edini način izobešanja zastav, s katerim se lahko res poistovetim. Če bi moral v tem trenutku na hitro odgovoriti na vprašanje, katero zastavo bi izobesil na svoje okno ali drog, bi odgovoril: tri, palestinsko, ukrajinsko in LGBTI+. Slovenske ne bi bilo med njimi. A ne zato, ker bi se mi zdelo, da je z našo zastavo kaj narobe.

Svet Evrope je leta 1995 počastil petdeseto obletnico konca druge svetovne vojne z eno svojih najuspešnejših kampanj »Vsi drugačni – vsi enakopravni«. Njen namen je bil spodbujati strpnost in nastopiti proti rasizmu, protisemitizmu, ksenofobiji in drugim oblikam sovraštva. Z nobenim geslom ne prej ne potem se nisem tako poistovetil – in še danes je to moje, res moje geslo. Vendar sem si ga tudi prevedel: moj svet je tisti svet, v katerem se ne sprašujem ne o spolu, ne o narodnosti, ne o verovanju – pač o ničemer. V resnici bi bil najsrečnejši, če ne bi poznal teh osebnih značilnosti ljudi – in želim si, da bi bile popolnoma nepomembne. Sumničav sem do ljudi, ki si na zavihek pripnejo značko z zastavo.

A tu se težave šele začnejo. Tudi na socializem nimam dobrih spominov. Moja smola (čeprav sam mislim, da je bila to sreča) je bila, da sem mladost preživel v družini in krogih, ki jim socializem ni bil naklonjen – ravno dovolj so namreč kukali čez dovoljeni rob, da jim je sistem dal vedeti, da mu to ni všeč. V prvem razredu sem bil tako ponosen na svojo mamo, da me je na sprejem v pionirčke poslala v ponošenih kavbojkah in puliju. Saj se mi ni nič zgodilo, ampak bilo pa je narobe – in to se mi je zdelo prav. Z drugimi besedami: v izhodišču je za vse skupaj »kriva« moja mama, ki je bila v mladih letih in tudi pozneje zelo uporno bitje, kadar so jo spravljali v kakšne kalupe.

Kot novinar nikoli nisem pisal o partizanih, sem pa veliko pisal o domobrancih in krivdi slovenske Cerkve za bratomorno vojno. V nekem obdobju zelo veliko. Zakaj? Sredi devetdesetih je slovenski desnici dejansko začelo uspevati s propagandnimi populističnimi udari, s katerimi je poskušala na novo napisati zgodovino. Danes nas o tem piše vse manj ljudi.

Vendar to še vedno ni dosti spremenilo mojega odnosa ne do zastave, ne do grba, ne do rdeče zvezde. Vsi tovrstni simboli so mi bili sprejemljivi le kot del ikonografije slikarskega kolektiva NSK in glasbene skupine Laibach.

Dokler se nista v Ljubljani pred samskim domom v Kotnikovi ulici, kjer so bili nastanjeni prebežniki, 27. februarja 2016 zvrstila dva shoda. Shod v podporo prebežnikom je organizirala Protirasistična fronta brez meja, nasprotnega pa je organizirala skupina z imenom *Ljubljana je proti migrantskemu centru*. Na shod v podporo prebežnikom je prišel tudi visok mlad fant, na začudenje vseh je imel s sabo slovensko zastavo in narezano potico. »Si ti na pravi strani?« so ga spraševali. »Seveda, mi Slovenci podpiramo, da se s prebežniki ravna humano,« je odgovarjal začudenim soprotestnikom, »boste še kos potice morda?« Ta fant je vedel več kot jaz. S tem, ko se nočem poistovetiti s simboli, te prepuščam drugim – nekatere lahko naredijo za svoje, druge pomendrajo. Prepuščam pa jim tudi interpretacijo tega, kdo sem in kdo smo, prepuščam jim interpretacijo zgodovine.

Letos poleti sem si na svoj nahrbtnik nalepil nalepko ameriške organizacije, ki se bori za pravico do splava. »Splav je punk,« oznanja moj nahrbtnik. Na računalniku imam nalepljeno zastavo LGBT in nalepko, na kateri čez palestinsko zastavo piše »Dost je«. In če bi mi danes kdo dal nalepko z rdečo zvezdo, bi jo prilepil zraven. Kajti vsi vemo, zakaj je tako in kaj se je spremenilo.

NADALJEVANJE S STRANI 1

Je intervencijski zakon napad na socialno državo ali njen potop?

namenjati denar za odpravo revščine, saj gre po njenem mnenju le za sistem podpore brezdelnežem in goljufom. Oblast meni, da je pravično, da se denar vrača k tistim, ki ga prispevajo, to so gospodarstvo in premožni. Gre torej za temeljni obrat v redistribuciji kot temelju socialne države in predvsem za simbolno dejanje. Funkcija države ni več v odpravljanju neenakosti, temveč prav nasprotno, v ustvarjanju in vzdrževanju družbenih razlikovanj, saj si oblast s tem zagotavlja svoje prihodnje koristi – z zadolževanjem bogatih, ki jim daje odpustke, si lahko obeta, da bo kaj pricurljalo tudi v njeno naročje.

Tragika tega je, da se ta gibanja v Sloveniji kažejo že vse od osamosvojitve. Primerjava državnih izdatkov Slovenije s povprečjem EU kaže zaostajanje na vseh področjih razen na enem. Po podatkih Evropske centralne banke za celotne izdatke države pri nas porabimo 46,5 odstotka BDP, evropske države pa v povprečju 49 odstotkov BDP. Znotraj tega pa je državna poraba takšna: izdatke za javni sektor v ožjem smislu javnih storitev znašajo 4,6 odstotka BDP, medtem ko je evropsko povprečje 5,9 odstotka BDP; državni izdatki za stanovanjski sektor so pri nas 0,5 odstotka BDP, povprečje EU je 1,2 odstotka BDP; slovensko financiranje celotnega socialnega sektorja, torej stroški socialne zaščite, pa znaša 17 odstotkov BDP, v EU pa 19,2 odstotka BDP. Evropsko primerljivi smo samo pri deležu za izobraževanje in kulturo. Zelo visoko nad povprečjem evropskih držav pa smo pri državnem financiranju gospodarstva, saj je evropsko povprečje 5,8 odstotka BDP, v Sloveniji pa gospodarski sektor financiramo kar s 6,3 odstotka BDP. Za primerjavo: Švedska, ki bi morala biti naš skandinavski vzor, financira gospodarstvo z manjšim deležem kot mi, saj porabi 5 odstotkov BDP.

Skratka, če slovensko državo primerjamo z evropskim povprečjem, smo po vseh merilih in skoraj v vseh sektorjih podhranjeni, in to ves čas. Vse od osamosvojitve ni bilo niti enega samega leta, da bi bila omenjena razmerja glede državne porabe BDP drugačna. Enako velja tudi za pobiranje davkov, če jih merimo v odstotkih BDP – tudi tu smo pod evropskim povprečjem. Slovenija je pri skupni obdavčitvi kapitalskih dobičkov med državami z najnižjo obremenitvijo, približno 22 odstotkov. Te obremenitve se odvajajo 15 let, po njih pa ni več obdavčitve (OECD, 2025). Nadpovprečno so obremenjene le plače, a zato, ker smo v sredini devetdesetih let prejšnjega stoletja delodajalcem zmanjšali socialne prispevke, hkrati pa jo povečali delojemalcem. Tega neravnovesja nikoli nismo popravili, čeprav je tudi tu evropski standard nasproten.

To pomeni, da je Slovenija vseskozi izrazita neoliberalna država, celo bolj, kot to velja za povprečje držav EU. To je kontekst, ki se mu nikoli nismo odpovedali in v katerem uspeva tudi Janez Janša, vendar ne zato, ker bi bil edini neoliberalec, ampak ker je vse prekosil.

Zakon o interventnih ukrepih torej ni vzrok težave niti volilna prevara, ampak simptom in posledica države, kakršno smo si naredili.

Srečo Dragoš in Vesna Leskošek

NADALJEVANJE S STRANI 1

ZZB NOB Slovenije in KoDVOS

Slovesnost v spominskem parku padlih borcev na Žalah.

Poklonili smo se tudi talcem v Gramozni jami, kjer so italijanske okupacijske sile v letih 1942–1943 izvajale množične usmrtitve Slovencev. Ob koncu so se predstavniki ZZB NOB Slovenije in KoDVOS udeležili še slovesnosti pri Spomeniku padlim v vojni za Slovenijo leta 1991.

Polaganja vencev in slovesnosti ob dnevu spomina na mrtve se je udeležil tudi minister za obrambo Valentin Hajdinjak.

Predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman je skupaj s Timurjem Ejvazovom, veleposlanikom Ruske federacije v Republiki Sloveniji, spomin na padle ruske in sovjetske vojake počastil ob ruskem pomniku na Žalah. Ob tej priložnosti sta položila venec tudi v Spominskem parku padlih borcev in talcev NOB ter se poklonila slovenskim žrtvam narodnoosvobodilnega boja. Ob dnevu spomina na mrtve smo se s položitvijo venca poklonili tudi spominu na častnega predsednika, tovariša Janeza Stanovnika.

Položitev venca k doprsnemu kipu Janeza Stanovnika v Ljubljani

Manja Konkolič

Počastitev spomina na ruske in sovjetske vojake

DAN SPOMINA NA MRTVE – 1. NOVEMBER

LJUBLJANA

1. november ni samo dan spomina na naše najdražje, ampak tudi na vse žrtve največjega zla v zgodovini človeštva, nacizma in fašizma. Ob tem dnevu smo tudi letos postali pri spomenikih, spominskih obeležjih in grobiščih, kjer smo se Ljubljančani spomnili padlih borcev, talcev in internirancev, ki se nikoli niso vrnili iz koncentracijskih taborišč. Krajevne organizacije Zveze borcev so na svojih območjih po mestni občini Ljubljana k spomenikom ali spominskim obeležjem položile 174 vencev in šopkov. Polaganje so spremljale komemoracije s spominskimi nagovori ali pa samo minuta molka v spomin na tiste, ki so dali življenje za našo svobodo.

Že 28. oktobra pa smo se Ljubljančani z delegacijama ZZB NOB Ljubljana in mestne občine Ljubljana pridružili polaganju cvetja pri Grobnici narodnih herojev borcem narodnoosvobodilnega boja (NOB), ki so se med drugo svetovno vojno v okviru zavezniške protifašistične koalicije borili proti fašizmu in nacizmu. Ustavili smo se pri Kostnici žrtev prve svetovne vojne na ljubljanskih Žalah, kjer počiva več kot pet tisoč vojakov in vojnih ujetnikov iz obdobja 1914–1918. Nadaljevali smo pot do Spominskega parka padlih borcev in talcev NOB na Žalah, kjer je polaganju cvetja sledila krajša slovesnost z nagovorom župana Ljubljane Zorana Jankovića. Zahvalil se je vsem, ki so se pogumno uprli okupatorjem in za našo svobodo darovali največ, kar so lahko – življenje. Ljubljana, mesto heroj, bo večno negovala spomin na vse padle borce, na vse umrle v koncentracijskih taboriščih in na vse znane in neznane talce, ubite v Gramozni jami, na Urhu, v Kozlarjevi gošči in ne nazadnje v požganih vaseh v bližnji in daljni okolici Ljubljane. V Gramozni jami, kjer smo cvetje položili po spominski slovesnosti na Žalah, je življenje pod streli italijanskih okupatorjev izgubilo več kot 190 Ljubljančanov in okoličanov in nov. Nedaleč od Gramozne jame, na Novih Žalah, pa nas Pomnik 91 spominja na žrtve leta 1991, ko je Slovenija postala samostojna in suverena država.

Polaganje venca pri grobnici narodnih herojev

Spominska slovesnost na Sv. Urhu
Foto: Nik Rovan

Polaganje venca v Gramozni jami

Na Sv. Urhu nad Ljubljano smo se zbrali 1. novembra in se poklonili spominu na vse znane in še več deset neznanih žrtev domačih izdajalcev, ki so pokopane na tem kraju. Tu niso umirali vojaki, borci, na tem kraju so umirale nedolžne žrtve. Iztrgali so jih iz objema družin, jih pripeljali na ta kraj, kjer so jih mučili, trpinčili in pretepali do neprepoznavnosti. V njihov spomin smo položili cvetje, svoje misli ob dnevu spomina na mrtve pa je v spominski nagovor povezal Zoran Janković. Opozoril nas je, da svoboda in pridobljene človekove pravice niso samoumevne vrednote. Živimo v času, ko smo temu dejstvu vsak dan znova priča. Zato naj bo spomin na žrtve tudi opomin, da se nič podobnega ne sme nikoli več ponoviti.

V Spominskem parku na Žalah in na Sv. Urhu se je Gardni enoti Slovenske vojske, kvintetu trobil Orkestra Slovenske policije in praporščakom veteranskih organizacij, ki so počastili spomin na žrtve pri vseh pomnikih, pridružil tudi Partizanski pevski zbor.

Meta Verbič

DOBRNIČ

Poklon pogumu in zgodovinski vlogi žensk

Vera Klopčič, predsednica Društva Dobrnič

Ob 83. obletnici prvega kongresa Slovenske protifašistične ženske zveze se je v Dobrniču zbralo več kot tisoč obiskovalcev, da bi se poklonili ženskam, katerih pogum, odločnost in požrtvovalnost so močno zaznamovali narodnoosvobodilni boj in prizadevanje za enakopravnost.

Dobrnič ima posebno mesto v zgodovini slovenskega narodnoosvobodilnega boja in boja za pravice žensk. Med 16. in 18. oktobrom 1943 se je v tem kraju sredi vojne zbralo 180 delegatk iz različnih predelov Slovenije. Na prvem kongresu Slovenske protifašistične ženske zveze (SPŽZ) so razpravljale o vlogi žensk v osvobodilnem gibanju, svojem položaju v družbi in prihodnosti slovenskega naroda.

Kongres je bil pomemben mejnik v organiziranem delovanju žensk, ki so v času okupacije prevzemale odgovorne naloge kot partizanke, politične aktivistke, organizatorke, kurirke in sodelavke odporniškega gibanja. S svojim delovanjem so dokazovale, da boj za narodno osvoboditev vključuje tudi prizadevanja za družbeno pravičnost, enakopravnost in človekovo dostojanstvo. Dobrnič je tako postal simbol solidarnosti, poguma in odločnosti žensk, ki so tudi v najtežjih okoliščinah razmišljale o prihodnosti po vojni.

Na letošnji spominski slovesnosti je slavnostna govornica **dr. Milena Mileva Blažić** poudarila, da so ženske kljub nasilju, nevarnostim in negotovosti prevzele odgovornost za skupnost in prihodnje generacije. Dobrniški kongres po njenih besedah ni bil le politični dogodek, temveč dokaz, da lahko solidarnost, organiziranost in odgovornost premagajo strah. Njihov zgled nas opominja, da svoboda ni samoumevna, ampak zahteva pogum, vztrajnost in pripravljenost za skupno delovanje.

Na pomen zgodovinskega spomina je opozoril tudi podžupan občine Trebnje **Blaž Ovnik**. Spomnil je na odločnost delegatk, ki so kljub vojnim razmeram ohranjale vero v prihodnost in razmišljale, kakšen svet želijo zapustiti svojim otrokom in prihodnjim generacijam. Njihova dediščina nas še danes spodbuja k spoštovanju, solidarnosti in medsebojni pomoči.

Praporščaki in partizanska Ženska četa Dobrnič

Posebno osebno in zgodovinsko razsežnost je slovesnosti dala **Vera Klopčič**, predsednica Društva Dobrnič in hči ene od delegatk, Mare Rupene. Opozorila je, da ženske, zbrane na kongresu, niso bile zgolj priče zgodovine, temveč njene dejavne soustvarjalke. Njihovo prizadevanje za pravice žensk in sodelovanje pri odločanju o skupni prihodnosti je pomemben del naše zgodovine, ki ga ne smemo pozabiti. Dosežki, izborjeni s pogumom, organiziranim delovanjem in številnimi žrtvami, niso samoumevni, zato sta njihovo ohranjanje in varovanje tudi odgovornost današnjih generacij.

»Naj bo pogum delegatk naša spodbuda, njihova odločnost naša moč in njihova dediščina naša odgovornost,« je sklenila Vera Klopčič.

Slovesnost, ki jo je pripravilo Društvo Dobrnič v sodelovanju z Združenjem borcev za vrednote NOB Trebnje in občino Trebnje, se je začela z nastopom Občinskega pihalnega orkestra Trebnje ter prihodom praporščakov in partizanske Ženske čete Dobrnič. V kulturnem programu so sodelovali učenci Podružnične šole Dobrnič, igralska skupina Ivan TV in glasbena skupina Drugi vagon.

Več kot tisoč zbranih je s svojo navzočnostjo potrdilo, da spomin na prvo slovensko protifašistično žensko organizacijo in njene članice ostaja živ. Dobrnič nas opominja, da so bile ženske nepogrešljiv del boja za svobodo in da njihovega prispevka ne moremo ločiti od prizadevanj za pravičnejšo družbo. Njihov zgled nas zavezuje, da tudi danes varujemo vrednote narodnoosvobodilnega boja – svobodo, enakopravnost, solidarnost in dostojanstvo človeka.

Manja Konkolič

VABILO

Vabimo vas na prireditev **18. Praznik partizanske pesmi**, ki bo **v soboto, 28. novembra 2026, ob 18. uri v Festivalni dvorani v Ljubljani.** Na prireditvi bo sodelovalo devet vabljenih pevskih zborov. Partizanska pesem je bila glasnica slave, ponosa in dostojanstva našega človeka. In ta v boju prekaljeni Slovenec je danes enakopraven partner v tisti Evropi, ki se je rodila iz vrednot skupne borbe proti nacizmu in fašizmu. To resnico in sporočilo naj slovenska partizanska pesem oznanja tudi našim prihodnjim rodovom. Z veseljem vas pričakujemo!
Predsednica društva: Teuta R. Brumec

KOLUMNA

Dr. Martin Premk

Boj za resnico

Ko nekomu rečeš in dokažeš, da uporablja prijeme nacistične propagande, je seveda takoj užaljen, češ da je izjava neprimerna ali pa da to sploh ni res. A prijemi, ki se danes uporabljajo pri nas, je uporabljala tudi nacistična propaganda, saj so znani že vso človeško zgodovino. Vodja nacistične propagande dr. Joseph Goebbels jih je le prilagodil takratnemu času. Zato je med drugim dejal tudi: »Ni bilo smisla poskušati spreobrniti intelektualce. Intelektualci se nikoli ne bi dali spreobrniti in bi se tako ali drugače vedno uklonili močnejšemu, to pa bo vedno 'človek z ulice'. Argumenti morajo biti zato surovi, jasni in siloviti ter se morajo opirati na čustva in instinkte, ne na razum. Resnica je nepomembna in povsem podrejena taktiki in psihologiji.«

Danes prevladuje laž, predvsem zaradi deljenja ljudi, ustvarjanja napetosti in posledično političnih koristi. Zato je proti lažem potreben splošni ljudski odpor, seveda ne z orožjem.

Dejansko je resnica danes postala že skoraj nepomembna. V javni razpravi je najpomembnejše, kdo je najglasnejši, najbolj prostaški in najbolj vztrajen s ponavljanjem laži. Zato se hočeš nočeš vsi počasi uklonijo »človeku z ulice«, ki je v teh »prijemih« vedno močnejši od razuma ali resnice. Resnica ali resnična dejstva so zato tudi vedno odsotna, kadar se »domoljubi« z desne lotijo druge svetovne vojne. Zato ne prenesejo, da se govori o dejstvih iz tistega časa, posebno ne o osnovnem dejstvu, da sta bili med drugo svetovno vojno samo dve strani. Na eni strani so bile nacifašistične sile trojnega pakta pod vodstvom Nemčije, Italije in Japonske, ki so zaradi svojih osvajalnih in iztrebljevalnih načrtov začele drugo svetovno vojno. Na drugi strani pa je bilo zavezništvo Združenih narodov pod vodstvom Združenih držav Amerike, Velike Britanije in Sovjetske zveze. Pod tem zavezništvom so države pozabile na politične razlike in se odločile za skupen boj za svoboden, boljši in pravičnejši svet. Prav ponorijo pa, ko se pove, da so domobranci dvakrat prisegli Adolfu Hitlerju in da so bili pod poveljstvom generala nacističnega zločinskega SS.

Seveda so nepomembna tudi druga dejstva, denimo popis s številom žrtev druge svetovne vojne, ki ga je opravil Inštitut za novejšo zgodovino. Zato je dobro znano, da je okupator s sodelavci povzročil največ mrtvih, in to v vojnem času. Ne glede na to Janez Janša in Lojze Peterle še vedno večkrat trdita, da so partizani pobili več Slovencev kakor okupator in da jih je več umrlo po vojni kot med njo. A če želiš ljudem vcepiti lažna prepričanja, brez laži in nasilja ne gre. Če potrebuješ laž in nasilje, da ljudem vcepiš tvoja prepričanja, potem so tvoja prepričanja ničvredna, lažna in sovražna. Žal ta boj proti resnici poteka na vseh področjih od vrha države navzdol, tudi v »hramu demokracije«. Tam zdaj dejstva v razpravi ne štejejo nič, prav tako pa ne poslovniki, zakoni ali celo ustava. Kajti nekateri sploh ne morejo drugače. Jasno, kajti če bi eni in isti lažnivi politiki nenadoma začeli govoriti izključno resnico in navajati preverjena dejstva, bi prišlo do korenite preobrazbe politične kulture, razprave, politične odgovornosti in volilnega vedenja. A tudi volivci so pogosto vajeni sporočil, ki potrjujejo njihova prepričanja in neprijetne resnice.

Sprva bi resnica verjetno povzročila nezaupanje in nezadovoljstvo. Ko pa bi se javnost navadila na takšen način delovanja, bi se postopoma obnovilo zaupanje v vse ustanove, ki ga je danes bolj malo. Ne bi mogli več obljubljati neuresničljivih rešitev in razprave bi se preusmerile v iskanje dogovorov med različnimi vrednotami in prednostnimi nalogami. Večja bi bila vloga strokovnjakov in odločanje bi se močneje oprlo na znanstvene podatke, tudi zgodovinske, saj ne bi bilo več prostora za prilagajanje dejstev dnevnopolitičnim potrebam. Volivci bi se morali odločati na podlagi dejanskih podatkov, dolgoročnih načrtov in priznanih tveganj posameznih ukrepov. Žal so to v tem trenutku le sanje, a sanje so dovoljene in jutri bo nov dan. Petdeset pametnih ljudi lahko prepričaš z enim dejstvom, bedaka, posebno pokvarjenega, pa ne boš prepričal s petdesetimi dejstvi.

Dejstva imajo to dobro lastnost, da ostanejo dejstva, tudi če jih zanikamo. Tudi resnica ostane resnica ne glede na to, kolikokrat jo zanikamo. Vendar danes prevladuje laž, predvsem zaradi deljenja ljudi, ustvarjanja napetosti in posledično političnih koristi. Zato je proti lažem potreben splošni ljudski odpor, seveda ne z orožjem, temveč z zahtevanjem odgovornosti javnih oseb za izrečeno, opozarjanem na neresnice, izmenjavo mnenj, pri čemer šteje teža dejstev in ne moč glasnejšega. Seveda mora tak odpor biti nujen tudi na vsakih volitvah, kjer mora prav vsak od nas odločno reči ne lažem in tistim, ki jih širijo ali kar živijo od njih.

AKTUALNO

Ko oblast seje strah

Ko država sprejema nepriljubljene ukrepe, ko sklepa zavezništva, o katerih se del javnosti upravičeno sprašuje, čemu, ko se začnejo krhati meje med političnimi interesi in ustavnimi načeli, se pojavi staro in nevarno vprašanje: **kam usmeriti nezadovoljstvo ljudi?**

Ena od najlažjih poti je zgodovinsko preizkušena: ljudi je treba razdeliti.

Na naše in vaše. Na leve in desne. Na verne in neverne. Na tiste, ki »razumejo«, in tiste, ki naj bi bili nevarni, zaostali, neodgovorni ali celo sovražni do lastne države. Ko začnejo medsebojni spori nadomeščati razpravo o dejanskih posledicah oblasti, se družba znajde v pasti, iz katere je vse težje izstopiti. Takrat se oblastniki zavedajo, da je strah eno najbolj prvinskih političnih orodij.

Človek, ki je v krču strahu, ne razmišlja več enako kot tisti, ki se počuti varnega. Človek, ki se boji prihodnosti, je tudi pripravljen sprejeti marsikaj, česar v drugačnih okoliščinah ne bi nikdar. Človek, ki mu vsak dan znova dopovedujejo, da mu nekaj grozi, začne svojo svobodo dojemati kot nekaj uporniškega ali pa se zaradi občutka (lastne) varnosti zateče v senco oblastnika.

Slovenija je bila zamišljena drugače. Ustava jo opredeljuje kot demokratično republiko, pravno in socialno državo, v kateri ima oblast ljudstvo in v kateri je oblast razdeljena med zakonodajno, izvršilno in sodno vejo. Ustavno sodišče je večkrat poudarilo, da demokracija ni samo pravica večine, da sprejme, kar želi, ampak tudi omejitev oblasti s človekovimi pravicami, dostojanstvom in ustavnimi načeli.

In prav zato človeka, ki je desetletja živel v prepričanju, da pripada sekularni, demokratični in socialni skupnosti, danes lahko začne upravičeno skrbeti. Ne zato, ker bi se moral bati vsake politične odločitve, s katero se ne strinja, ampak zato, ker postane nevarno, ko se začnejo meje sprejemljivega počasi spreminjati. Dan za dnem.

Nastopi trenutek, ko se v družbi začne razraščati strah. Ne nujno strah pred policijo, zaporom ali nasiljem. Veliko bolj zahrbten je vsakdanji strah pred nepredvidljivostjo. Pred občutkom, da ne veš več, katera pravila bodo veljala jutri. Da ne veš več, ali bo nekaj, kar je bilo včeraj samoumevno, jutri predstavljeno kot problem. Da ne veš več, ali boš kot posameznik slišan ali pa boš postal samo še številka v neki politični statistiki.

Takrat nastopi trenutek, ko družba zaradi nenehnega pritiska začne izgubljati občutek za (so)človeka. Dialog zamenja etiketa, argument sum, sosed postane nasprotnik, drugače misleči pa skoraj že državni sovražnik. In oblast, ki zna s takšnim razpoloženjem manipulirati, ustvari mogočno orodje za obvladovanje državljanov. Množic!

Ni ji treba ustvariti resničnega sovražnika. Dovolj je, da ustvari občutek ogroženosti. Zgodovina nas pri tem opozarja z nečim veliko hujšim od politične polemike.

Zgodovina nacizma nas uči, kako nevarni so lahko mehanizmi razčlovečenja: razvrščanje ljudi, označevanje, kategoriziranje in ustvarjanje občutka, da je človek vreden toliko, kolikor ga je oblast pripravljena priznati.

V Auschwitzu so zapornike sistematično označevali in identificirali s številkami; za del zapornikov so bile številke celo všite v uniforme oziroma tetovirane na roko. To ni bila zgolj birokracija. Bila je ena od oblik sistema, ki je človeka postopoma spreminjal v kategorijo, številko in predmet oblasti. Primo Levi je v knjigi *Ali je to človek* prav zato tako pretresljiv. Ne opisuje samo fizičnega nasilja. Opisuje proces, v katerem človeku odvzemajo dostojanstvo, identiteto, občutek nadzora nad lastnim življenjem in nazadnje tudi prepričanje, da je še vedno človek.

In tu je bistvo opozorila, ki ga zgodovina namenja tudi nam. Za setev strahu oblast ne potrebuje nujno taborišč. Dovolj je že občutek, da se človek ne more več zanesti na pravila. Da je treba paziti, kaj rečeš. Da je treba najprej pogledati, kdo stoji ob tebi. Da so »naši« nekaj drugega kot »vaši«. Da ima neka skupina več pravic do javnega prostora kot druga. Da je mogoče politično moč uporabiti za to, da se nasprotnike najprej moralno diskreditira, potem pa še institucionalno potisne na rob.

Tudi pri vprašanju vere je slovenska ustavna ureditev jasna: država in verske skupnosti so ločene, država pa mora biti do verskih in drugih svetovnih nazorov nevtralna. Ustavno sodišče je izrecno poudarilo, da to ne pomeni sovražnosti do vere, temveč nevtralnost države in enakopraven odnos do različnih prepričanj. Zato ni težava, če je nekdo veren. Prav tako ni težava, če nekdo ni veren.

Težava nastane, ko začne katera koli oblast pozabljati, da javna šola ni prostor za prevlado enega svetovnega nazora, ampak prostor, v katerem se morajo srečevati različni pogledi in v katerem mora država varovati svobodo vesti vseh.

V tem je prava vrednost sekularne države: ne izriva vere iz družbe, ampak preprečuje, da bi ena vera ali en svetovni nazor postal merilo za vse. In prav zato je danes pomembno nekaj, kar se zdi skoraj banalno: ne smemo se navaditi na strah.

Ne smemo se navaditi na to, da je vsak politični nasprotnik naš sovražnik. Ne smemo sprejeti, da je družba razdeljena na »prave« in »napačne« državljane. Ne smemo privoliti v to na to, da se zaradi domnevne nujnosti postopoma odpovedujemo razpravi, nadzoru, ustavnim varovalkam in pravici vprašati oblast, zakaj tako hitro, zakaj tako, zakaj brez širše razprave, zakaj prav zdaj in predvsem – kje je meja? Nevarnost ni v tem, da se ljudje med seboj ne strinjajo, prepirajo ali celo fizično obračunavajo. Največja nevarnost je v tem, da jih je oblast naučila, da se morajo zaradi tega sovražiti.

Kajti družba, v kateri se ljudje bojijo drug drugega, je družba, v kateri je oblast vedno močnejša.

Družba, ki se zna pogovarjati, dvomiti, protestirati, zahtevati odgovore in braniti pravice tudi takrat, ko so neprijetne, pa je družba, v kateri oblast nikoli ne sme pozabiti, komu pripada.

Tako piše v naši ustavi. In morda je prav zdaj čas, da si jo preberemo še enkrat.

Črt Kanoni

DOGODKI

Požig partizanske vasice Gozd

Letošnja slovesnost ob 82. obletnici požiga partizanske vasice Gozd je potekala 4. oktobra pred zavetiščem Planinskega društva Križe. To slovensko vasico je nemški okupator ob pomoči domobrancev7. oktobra 1944 v celoti požgal, vaščane pa nasilno izgnal ali odpeljal v taborišča.

Kraj je leta 1941 štel enajst hiš in 65 vaščanov. Prav vsi so se odločili za boj proti okupatorju in fašizmu. Med njimi izdajalca ni bilo. Zavedni in neustrašni vaščani so od začetka vstaje neomajno in pogumno sodelovali s partizani. Vas je bila zaradi svoje strateške in odmaknjene lege sredi gozdov eno ključnih jeder odporniškega gibanja na Gorenjskem ter je odigrala izjemno pomembno vlogo v narodnoosvobodilnem boju.

Nemci so s pomočjo izdajalcev vedeli, da se v Gozdu marsikaj dogaja. Skozenj so vodile številne kurirske, obveščevalne in oskrbovalne poti. Tu je bil sedež raznih organizacij, obiskale so ga številne delegacije, med njimi tudi angleška misija, ki je potovala s Primorskega čez Gorenjsko na Štajersko.

7. oktobra 1944 je po silovitem spopadu Kokrškega odreda z nemškimi silami okupatorjeva vojska iz maščevanja vdrla v vas, jo izropala in požgala, domačine pa pregnala. V bitki je življenje izgubil tudi komandant II. bataljona Kokrškega odreda Slavko Dobre - Karlo. Hudo ranjen si je v boju, da bi se izognil zajetju okupatorja, sam vzel življenje.

Gozd je bil v kranjskem okrožju četrta požgana vas, za Bistrico, Kokro in Jamnikom. To je bilo sramotno dejanje okupatorja in velik znak njegove nemoči, da bi si pokoril slovenski narod. Po vojni so domačini naselje obnovili. Danes je prelepo alpsko zatočišče, iskani kraj miru in sonca, športa ter prijaznih domačinov.

Vsakoletna slovesnost ob požigu partizanske vasice Gozd, ki jo pripravita občinska in krajevna organizacija ZZB za ohranjanje vrednot NOB ob pomoči občine Tržič, članov domačega planinskega in gasilskega društva, privabi veliko obiskovalcev in gostov. Zbrane sta letos pozdravila predsednica Krajevne organizacije ZZB Križe **Vida Ribnikar** in župan občine Tržič **Peter Miklič**, slavnostni govornik pa je bil poslanec državnega zbora **Borut Sajovic**.

Spomin na tragično preteklost so obogatili zvoki tržiške godbe na pihala, recitacije učencev Osnovne šole Križe pod mentorstvom Tinkare Zaletel in pesmi glasbenikov Metoda in Luke. Vence v spomin so položili k osrednjemu spomeniku požgani vasi blizu vasi, ki je posvečen spopadu Kokrškega odreda z Nemci 7. oktobra 1944, partizanski obveščevalki Katarini Šebat in komandantu II. bataljona Kokrškega odreda Slavku Dobretu - Karlu.

V prelepi in mirni zlati jeseni in ob obujanju spominov je sledilo prijetno tovariško srečanje v želji, da se tudi čez leto dni vrnemo na kraj spomina in upora za svobodo.

Marija Gradišar,
foto: Vida Ribnikar

Vas za bori

V oklepu zelenih borovih rok
bela, zaprašena vas,
poludremajoča vas,
kot ptica v varnem gnezdu rok.

Sredi dehtečih borov postanem:
Ni to objem mojih rok?
Velik objem, velik obok,
za tako malo gručo otrok.

Za zidom cerkvenim je pokopan
nekdo. Na grobu šipek cvete.
Iz bele vasi bele poti,
in vse te poti v moje srce.

Srečko Kosovel

Glad

V trdem zidu grize glad.
Človek ni več človek.
Sivi kamen je tvoj drug,
sivi,
mrzli
kamen.

Padaj, padaj hladni dež,
hladni dež jesenski,
padaj, padaj tihi dež,
padaj na gomile ...

Srečko Kosovel

VABILO

Združenje borcev za vrednote NOB Radovljica in Odbor Prešernove brigade organizirata v soboto, **12. decembra 2026, ob 11. uri** v počastitev 83. obletnice boja III. bataljona Prešernove brigade spominsko slovesnost, ki bo na kraju boja – pri spomeniku **na Goreljku v bližini hotela na Pokljuki**.

PARTIZANSKI SPOMENIKI NA ZEMLJEVIDU (58)

Grobišče talcev v Dragi

Nova informacijska tabla ob grobišču (Foto: M. Hladnik)

Ob vhodu v dolino Drago pri Begunjah je nemški gestapo leta 1942 v opuščenem peskokopu ustrelil 189 talcev, ki so jih pripeljali iz begunjskih zaporov in mučilnice. Zapornike (vpisanih je bilo 11.477, največ iz Gorenjske) so krivili sodelovanja v osvobodilnem boju. Prvo skupino so pobili avgusta 1941. V največji skupini ustreljenih, 3. januarja 1942, je bilo 36 fantov in mož, sozaporniki so morali že izkopano jamo med streljanjem razširiti. Iz avstrijske Koroške, večinoma iz Beljaka, so z avtobusi vozili ljudi na ogled ustrelitve talcev. Med gledalci so bili tudi otroci in mladina. Na poti nazaj so udeleženci tega »eksekucijskega turizma« prepevali koroške pesmi.

Prve ustreljene so upepelili v Gradcu v Avstriji, 165 naslednjih pa so na kraju streljanja pokopali v skupne grobove. Streljanje v Dragi so opustili po maju 1942. Ljudje so namreč kljub prepovedi na grobove prinašali rože in sveče, zmanjkovalo je prostora in v bližini so bili partizani. Večino od skupaj 849 talcev iz Begunj, ki so jih ustrelili v povračilo za posamezne partizanske akcije, so potem ustrelili na kraju teh akcij ali v Begunjah. Borci Kokrškega odreda, svojci in domačini, predvsem mladina iz Begunj, so že leta 1944 ob 1. novembru v Dragi pripravili žalno slovesnost z recitacijami in pesmimi, ob križu in zvezdi pa je stal partizanski zastavonoša.

Nagrobniki v Dragi pred obnovo (Foto: M. Hladnik)

Grobovi talcev v Dragi, 1945 (Foto: Slavko Smolej)

Po osvoboditvi so na grobišče prenesli še posmrtne ostanke 20 borcev in sedmih talcev, pokopanih od drugod. Na 94 nagrobnikih, razporejenih na enajstih skupnih grobovih, je vklesanih 192 imen, dva talca sta neznana. Po načrtu arhitekta Edvarda Ravnikarja je bilo grobišče v Dragi leta 1957 urejeno kot spominski park s kipom talca Borisa Kalina in spomenikom z verzi Mateja Bora. Grobišče je bilo obnovljeno letos. Ministrstvo za obrambo je ob vhodu postavilo informacijsko tablo; besedilo zanjo sva sestavila podpisana.

V TEM GORSKEM SVETU
KJER SO V LETIH ZLIH
POBIJALI MOŽE OTROKE ŽENE
JE ZNOVA MIR A DASI JE
VES TIH
MORILCE TOŽI IN SLAVI UMORJENE

Pri tako velikem številu mrtvih se zgodi, da so posamezna imena in rojstni kraji v virih zapisani različno ali narobe in da je kdo od ustreljenih pomotoma ostal brez imena na nagrobniku. Tak je npr. Stanislav Čad iz Domžal. Na napake te vrste opozarja novi seznam s shemo grobov objavljen na spletu pod naslovom Pokopani na grobišču talcev v Dragi.

22. julija 1978, ob praznovanju dneva vstaje, obletnici ponovne ustanovitve Kokrškega odreda in položitvi novega asfalta skozi Drago, so cesto skozi vas do grobišča nameravali poimenovati Cesta talcev, od tam dalje do konca doline pa Cesta Kokrškega odreda, a se namera ni uresničila. O tragični zgodovini doline poje ponarodela Avsenikova pesem Tam, kjer murke cveto. Edino te pesmi iz svojega opusa Slavko Avsenik ni dovolil prevesti v nemščino, in to zaradi strahot, ki so jih Nemci počeli v teh krajih.

Vlasta Felc in Miran Hladnik

SPOROČILA

Koledar TITO

Za leto 2027 je pripravljen koledar Josip Broz - TITO (43 x 31 cm). Fotografije so barvne in doslej neobjavljene, spremlja jih slovensko besedilo. Navedeni so tudi kraji, kje so nastale, in datumi. Koledar je 12-listni z naslovnico.

Več informacij in naročila na telefonski številki 041 681 086 (Mirko).

KOLUMNA

Jože Poglajen

Pred »razkrojnim« referendumom

Potem ko so stranke vladne koalicije doživele poraza na referendumih o spremembi zakona, ki ureja parlamentarno preiskavo, in o ukinitvi RTV-prispevka, so jim izidi tokratnih lokalnih volitev prišli kot obliž na rano. Njihove barve bo v pretežno podeželskih občinskih svetih zastopalo nekaj več kot tisoč svetnikov, med njimi jih bo polovica iz SDS. To je za stotnijo več, kot je svetnikov iz vseh opozicijskih strank skupaj. Pri izvoljenih županih je koalicija dosegla precej skromnejši rezultat, kajti več kot tri četrtine županskih mest so zasedli nestrankarski kandidati, preostala pa kandidati SDS, NSi + SLS in SD. Največji poraženec volitev, tako glede števila občinskih svetnikov kot še bolj po številu izvoljenih županov, je Golobov GS, kar gotovo ne bo ostalo brez posledic znotraj stranke in posledično opozicije.

Voditelji desnih strank izide volitev razglašajo za veliko zmago, vendar so že prejšnje volitve pokazale, da niso bistveno vplivale na politična razmerja na državni ravni. To je še posebej pomembno, ker koalicijo in seveda tudi opozicijo v začetku decembra čaka zakonodajni referendum o razvpitem omnibus zakonu, ki je za koalicijo in podjetnike razvojni, za opozicijo in sindikate pa razkrojni. Zakon posega na davčno, gospodarsko in predvsem socialno področje življenja prebivalcev Slovenije. Kampanja pred glasovanjem je že nekaj časa v polnem teku. Strategija desnih strank in tako imenovanega podjetniškega tabora, ki ga sestavljajo gospodarska, obrtniška in kmetijska zbornica ter neformalne združbe v ozadju, temelji na trditvah, da ta zakon vsem nekaj daje in nikomur ničesar ne jemlje. Opozicijske stranke, okrepljene s sindikati, pa s številkami opozarjajo volivce, da v resnici ni tako, da bodo s tem zakonom bogati še bogatejši, nastala milijardna luknja v proračunu pa lahko povzroči občutne reze na socialnem in zdravstvenem področju, pri izobraževanju mladih in v pokojninskem sistemu. Povedano bolj jedrnato: zakon daje bogatim, posredno pa jemlje vsem drugim.

> ***Če bi bile volitve zdaj, bi Resnica zdrknila na 1,8 odstotka glasov in izpadla iz parlamenta.***

Izid referenduma je za Janševo koalicijo precej negotov, še posebej zato, ker novembrske ankete javnega mnenja kažejo precejšen upad zaupanja v vlado. Po anketi Ninamedie jo podpira le še tretjina vprašanih. Upada tudi podpora strankam. Če je SDS na volitvah dobila 28 odstotkov glasov, bi zdaj zanjo svoj glas oddalo le še 22 odstotkov vprašanih. Ne samo to: če bi bile volitve zdaj, bi Resnica zdrknila na 1,8 odstotka glasov in izpadla iz parlamenta. Pričakovano, kajti poslanci Resnice s Stevanovićem na čelu so rekorderji po številu škandalov. Zato je moral poslansko službo po dolgem sprenevedanju zapustiti poslanec Mijić, toda ponudbo, da bi zasedli njegovo mesto v poslanskih klopeh, so zavrnili kar štirje kandidati z liste Resnice. Vsi so svojo odločitev utemeljili s tem, da se ne strinjajo z delovanjem vodstva stranke, predvsem pa ne s podporo Janševi vladi. Na presenečenje mnogih se je zoper šefa stranke Stevanovića javno postavila tudi vodja poslanske skupine Kokotova.

Janša je vse te Stevanovićeve škandale stoično prenašal. Tudi zato, ker je bil obstoj njegove vlade odvisen od glasov podpore poslancev Resnice, te pa je Stevanović, nagrajen z drugo najvišjo funkcijo v državi, uspeval trdno držati na vajetih. Po hudem porazu stranke na lokalnih volitvah ni več tako. Kokotova, katere nastopi v parlamentu so bili vedno v popolnem soglasju z nastopi poslancev SDS, je skupaj s kolegom Štorkom izstopila iz poslanske skupine in iz Stevanovićeve stranke. S tem je Janša dobil priložnost, da razdre kravjo kupčijo s Stevanovićem in ga iz fotelja predsednika parlamenta pošlje v zadnjo poslansko klop.

Najbrž tudi to ne bi ustavilo upadanja priljubljenosti Janševe vlade. Tudi zato ne, ker je bila večina ministrov in ministric izbrana po znanem Omanovem načelu »ni važno, kaj zna, samo da je naš«, saj večina od njih ni sposobna ljudem konkretno pojasniti in utemeljiti predlaganih sprememb in ukrepov, ki jih pripravlja. Vlada se je tudi sicer bolj kot razvojnim odločitvam posvečala sprožanju ideoloških tem (partizani, domobranci, migranti, burke, komunajzarji, osamosvojitelji oziroma po novem osvoboditelji, 8. marec, gasilske veselice v šolah …) ter demagoškim obljubam o nižjih davkih, višjih pokojninah, gradnji skoraj zastonjskih stanovanj in podobno.

Za to zaveso sprenevedanja se po mnenju vse več analitikov pripravlja tihi državni udar po orbanovskem ali vučićevskem receptu. V tem času se je Janša res daleč največ ukvarjal z nameščanjem zvestih privržencev na vodilna mesta v vseh za državo ključnih institucijah. Tako so prevzeli nadzor nad policijo, nadzornimi in varnostnimi službami, vojsko, tožilstvom, šolstvom, zdravstvom in zbornicami … Relativno samostojno je ostalo le sodstvo, čeprav se tudi tam napoveduje »deratizacija krivosodnikov«, deloma pa za zdaj tudi osrednji mediji.

DANE PRI SEŽANI

80 let spomenika

Krajevna skupnost Dane pri Sežani, ki obsega samo eno vas, v kateri v 102 hišah prebiva okoli 430 ljudi, je pripravila slovesnost v počastitev 80. obletnice postavitve spominskega obeležja v vasi. Prireditev je potekala pred vaškim domom Na Padulu. Poleg domačinov in svojcev žrtev so se je v velikem številu udeležili predstavniki domoljubnih organizacij. Tako so dostojno počastili spomin na šest žrtev, ki so padle med narodnoosvobodilnim bojem.

20. oktobra 1946 je bilo namreč odkrito spominsko obeležje, in to še v času, ko je bila Primorska pod anglo-ameriško oblastjo, in le leto in pol po končani drugi svetovni vojni. Na proslavi, ki je potekala prav na ta dan 80 let pozneje, so zbrane pozdravili predsednik krajevne skupnosti Dane pri Sežani Janez Pangerc, sežanski župan Andrej Sila in podpredsednica ZZB NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič, ki je med drugim spomnila, da leta 1946, ko so vaščani Dan izdelali svoj spomenik, Zveza borcev še ni bila niti ustanovljena in je bila postavitev spomenika res povsem izvirna zamisel vaščanov. To pa je bilo povezano tudi z varnostnimi in političnimi okoliščinami. Takrat so bile Dane s Sežano in še veliko vasi na Krasu pod anglo-ameriško upravo in ni bilo mogoče vedeti, v kateri državi bo to območje, ali bo priključeno Jugoslaviji ali Italiji. Pod veliko rdečo zvezdo so domačini izpisali imena svojih padlih sovaščanov, junakov. Da je bil dogodek poln spoštovanja do zgodovine, ki jo neguje ZZB NOB Slovenije, je še poudarila Jelušičeva in dodala, da so si takratni prebivalci želeli priključitev matični domovini, takratni Jugoslaviji.

Osrednji govornik je bil domačin Miha Pogačar. Predstavil je zgodbo o nastajanju spomenika, za katerega zgledno skrbi domačin Josip Žugelj. Spomenik stoji na parkovno urejenem območju na začetku vasi, vaščani pa so ga postavili s prostovoljnim delom. Denar za gradivo je zbrala vaška mladina s prirejanjem kulturnih prireditev. »Zato to obeležje ni le spomenik petim padlim, je tudi spomenik vasi, ki je znala biti hvaležna, in opomin, da spomin na padle ni dolg, ki bi ga poravnal nekdo drug, ampak dolg, ki ga skupnost sama poravna velikim spoštovanjem do padlih z delom, srcem in skupaj. A vprašanje, ki ga postavlja ta spomenik, se ni postaralo: koliko je vredna svoboda? Naši predniki so nanj odgovorili z življenjem,« je poudaril Pogačar.

Predsednik sežanske borčevske organizacije Bojan Pahor in dr. Ljubica Jelušič sta domačinki Miri Sluga podelili bronasto plaketo ZZB NOB Slovenije za zasluge in knjigo *Vas Dane pri Sežani po spominih iz moje mladosti*, s katero je prispevala k ohranjanju spomina na preteklost svojega kraja in ljudi, razvijanju spoštovanja protifašistične dediščine in prenašanju vrednot narodnoosvobodilnega boja na mlajše rodove. V kulturnem programu, ki ga je vodila Minka Kos, so ob zastavi praporščaka, veterana vojne za Slovenijo Bruna Kocjana, sodelovali mladi domači recitatorji in glasbeniki ter sežanski mešani pevski zbor pod vodstvom dirigentke Andreje Tomažič Hrvatin.

Olga Knez

BREŽICE

Spominska srečanja ob spomenikih

Združenje borcev za vrednote NOB Brežice je tudi letos pred dnevom spomina na mrtve pripravilo več spominskih srečanj na občinskih pokopališčih in pri spomenikih. Z njimi so se poklonili padlim in žrtvam vojn ter opozorili na pomen ohranjanja spomina.

Prva slovesnost je bila 30. oktobra v Pišecah. Predsednik združenja Tadej Škofje je poudaril pomen takšnih srečanj in spomnil, da si vsak človek, ki je padel v kateri koli vojni, zasluži, da se ga vsaj enkrat na leto spomnimo. Izpostavil je tako vojaške kot nedolžne žrtve ter poudaril, da vojna ni rešitev, temveč dokazovanje moči velikih nad malimi. Po njegovih besedah v času kapitalizma naraščata želja po vojskovanju in dokazovanju moči, kar je označil za napačno politiko svetovnih velesil. 31. oktobra so se zbrali pri spomeniku partizanoma Alojzu Kovačiču in Ivanu Žurku na Čedmu, nato pa še pri spomeniku v Krški vasi. Kulturni program sta pripravili in vodili Irena Bausavac in Nada Ravnikar. Nastopili so: Rok Miler, Bojan Kaplan, Vladimir Gramcin Stanko Barbič. Prvega novembra so Spominske prireditve so 31. oktobra pripravili tudi na pokopališčih v Cerkljah ob Krki, Dobovi, Kapelah in na Veliki Dolini.

Osrednja občinska prireditev je bila 1. novembra na brežiškem pokopališču. Zbrane je nagovoril Stane Preskar, ki je poudaril pomen ohranjanja spomina in opomina. Dotaknil se je tudi svetovnih političnih razmer ter poudaril pomen sodelovanja in povezovanja namesto razdvajanja. Izrazil je željo, da bi mladim pustili normalen svet.
V kulturnem programu so sodelovali Bojan Kaplan in učenci Osnovne šole Brežice. Slovesnost so s svojo navzočnostjo obogatili pripadniki Slovenske vojske s častno stražo ter praporščaki borčevske organizacije, Območnega združenja veteranov vojne za Slovenijo, častniške organizacije in Policijskega veteranskega društva Sever Posavje. Položili so venec k spomeniku padlim v drugi svetovni vojni in Jerneju Molanu, padlemu v vojni za Slovenijo. Zadnja prireditev je bila na pokopališču na Bizeljskem. Kljub slabemu vremenu se je zbralo veliko ljudi. Predsednica organizacije borcev in izgnancev Bizeljskega Marjetka Slatnar je pripravila in vodila slovesnost, na kateri so prav tako položili vence.

BAŠKA GRAPA - RUT

Pogovorni večer

Sedmi zgodovinsko pogovorni večer, ki smo ga 29. oktobra pripravili v Rutu, nam bo ostal v nepozabnem spominu. V velikem številu smo se člani sekcije Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane za Primorsko, domačini in drugi obiskovalci zbrali ob znameniti rutarski lipi. Zapela nam je Marjetka Popovski s skupino Cvet v laseh, domačinka Zofija Popovski, rojena v Rutu, pa je recitirala pesem *Rutarska lipa*, ki jo je sama napisala in se nas je zelo dotaknila. Ob žalostinki je predsedstvo sekcije Primorska položilo cvetje na grob tigrovca Simona Kosa.

V dvorani krajevne skupnosti, kjer se je program nadaljeval, nas je nagovoril predsednik sekcije Primorska Damjan Likar. Pozdravil je navzoče, še posebej sorodnike Simona Kosa, predstavil delovanje Kulturno-zgodovinskega društva Franc Rozman - Stane ter poudaril pomen ohranjanja zgodovinske resnice in vrednot narodnoosvobodilnega boja. V nadaljevanju smo prisluhnili Zofiji Popovski, ki nam je povedala svoje spomine o otroških letih pred in med vojno. Zgodovinar dr. Blaž Torkar je temeljito predstavil delovanje tigrovske celice v Rutu in življenjsko pot Simona Kosa, ki je bil na drugem tržaškem procesu obsojen na smrt in ustreljen 15. decembra 1941. Predsednik društva TIGR Primorske Gorazd Humar je govoril o protifašistični organizaciji TIGR in o dejavnostih za ohranjanje spomina na takratne dogodke. Ob koncu prvega dela sta Marjetka Popovski in njena mama Zofija zapeli dve narodni pesmi. V drugem delu je zgodovinar dr. Damijan Guštin predstavil napad enot IX. korpusa na železniško progo v Baški grapi junija 1944. Za to uspešno akcijo se je maršalu Titu in IX. korpusu zahvalil poveljnik zavezniških sil za Sredozemlje, feldmaršal Wilson.

Ob koncu pogovora sta članici predsedstva primorske sekcije Sandra in Andreja podelili zahvale sodelujočim zgodovinarjem in izvajalcem kulturnega programa. Sledil je koncert Marjetke Popovski. Partizanske pesmi so donele v nabito polni dvorani, peli smo vsi in seveda končali s primorsko himno *Vstajenje Primorske*.

Damjan, Sandra, Andreja

OD TRUBARJA DO NOB

»Stati inu obstati«

Konec oktobra in na začetku novembra zaznamujemo dva praznika, ki nas vsak po svoje vračata k vprašanjem, kdo smo, od kod prihajamo in kaj želimo ohraniti za prihodnje rodove.

Dan spomina na mrtve nas pozove, da se za hip ustavimo in spomnimo svojih umrlih bližnjih ter vseh, ki so s svojim življenjem zaznamovali našo skupnost. Dan reformacije pa nas vrača k Primožu Trubarju, ki je leta 1550 izdal *Katekizem* in *Abecednik*, prvi slovenski tiskani knjigi, ter s tem postavil temelje slovenskega knjižnega jezika.

Njegovo delo je več kot zgolj začetek slovenske književnosti. Slovencem je pomagalo utrditi zavest, da lahko v svojem jeziku mislimo, ustvarjamo in ohranjamo svojo narodno identiteto.

Kako pomemben je jezik za obstoj naroda, so pokazali dogodki med drugo svetovno vojno. Mozirje se v pisnih virih prvič omenja leta 1146 pod imenom Mosir. Čeprav se je v srednjem veku v nemških zapisih že pojavljalo ime Praßberg, je domače prebivalstvo kraj imenovalo Mozirje. Spomladi 1941 pa je nacistična oblast v okviru nasilne germanizacije uveljavila njegovo nemško različico. To je bil del širšega načrta za ponemčenje Savinjske doline.

Nacisti so odstranjevali slovenske napise, razpuščali slovenska društva, uvajali nemško šolstvo ter zapirali nosilce slovenske kulturne in narodne zavesti, med njimi izobražence in duhovnike. Med prvimi so odpeljali mozirskega župnika Franca Krošlja, župnika Franca Strmišo iz Šmihela, dekana Alfonza Požarja in kaplana Kornelija Goršeta iz Rečice. Devetnajst Mozirjank in Mozirjanov je končalo v celjskih zaporih, številni med njimi pa so bili ustreljeni kot talci.

Iz knjižnic in zasebnih domov so nacisti zaplenili slovenske knjige ter jih sežigali pred mozirskim Sokolskim domom ali predelovali v papirno maso. Preganjanje ljudi in uničevanje knjig sta bila del iste prakse – izbrisati slovensko besedo in z njo tudi sledove slovenske navzočnosti. Toda ljudje se svojemu jeziku niso odpovedali. Nasprotno. Pokazali so, kaj pomeni stati inu obstati.

Ko so gorele knjige, je v ljudeh rasel odpor. Ko je bila prepovedana slovenska beseda, je prav ta beseda sama po sebi postala dejanje upora. In ta odpor se je postopoma razvil v narodnoosvobodilni boj.

Kot vsako leto smo se znova zbrali pred spomenikom našega rojaka in kiparja Cirila Cesarja, na katerem so zapisana imena 121 žrtev vojne in nacističnega nasilja. Ta imena niso le zapis preteklosti. Za vsakim imenom stoji človek s svojo družino, upi in prihodnostjo, ki mu jih je vojna vzela. Med njimi so bili partizanski borci, kurirji in aktivisti, ki so se uprli okupatorju, pa tudi civilisti in otroci.

Jožica Stropnik je bila stara komaj dobrih pet mesecev, ko jo je 1. avgusta 1944 v Ljubiji ubila nemška tankovska granata.

Martin Žagar je bil star šest let, ko sta z materjo Ano 30. avgusta 1944 na poti v Nazarje z vozom naletela na mino. Oba sta umrla še isti dan.

Karl Fužir - Vitez je v narodnoosvobodilnem boju deloval kot partizanski kurir. 6. septembra 1944 je padel pri Rženičniku v Šmihelu. Star je bil komaj dvajset let.

Alojzij Forštner - Klemenakov se je rodil leta 1924 v Lokah. Pobegnil je iz nemške vojske in se pridružil partizanom. Bil je borec Šlandrove brigade. Nemci so ga 2. avgusta 1944 ubili v bojih pri Radmirju.

Pavel Šumečnik - Spodnjegovški se je rodil leta 1929 v Šmihelu. 8. oktobra 1943 so ga med hajko nemški vojaki ustrelili, ko je na šmihelski gmajni pasel živino.

To je le pet od 121 imen na tem spomeniku. Njihove usode pričajo o krutosti okupacije, pa tudi o pogumu in vztrajnosti ljudi, ki se ji niso uklonili. Ta spomenik skupaj z vsemi drugimi borčevskimi spomeniki ostaja trajen opomin na ceno, ki je bila plačana za to, da danes v Sloveniji govorimo slovensko, živimo na svoji zemlji in odločamo o svoji usodi.

Mir in svoboda nam nista bila podarjena. Bila sta izborjena s krvjo in neuklonljivo voljo partizanskega odpora.

(Iz govora ob komemoraciji v Mozirju, 31. oktober 2026)

Dr. Marko Nežič

LESCE, RADOVLJICA

Komemoracija ob spomeniku talcem

Krajevna organizacija ZZB NOB Lesce - Radovljica se je oktobra in novembra udeležila spominskih slovesnosti sosednjih krajevnih organizacij na Lancovem in Spodnji Dobravi, kjer smo k obeležjem položili spominske vence.

Zadnji četrtek v oktobru smo ob spomeniku v Grajskem parku v Radovljici pripravili branje partizanske poezije. To branje se je že dodobra uveljavilo in letos se je že petič zbralo več kot 30 bralcev. Andrej Kokot je izbral partizansko poezijo ter jo z velikimi črkami natisnil na primerne liste. Ob spomeniku narodnemu heroju Jožetu Gregorčiču in njegovim padlim partizanom so se radovljiški domoljubi s hvaležnostjo za žrtve, darovane za osvoboditev Slovenije, z branjem Kajuhovih, Kosmačevih, Župančičevih in drugih verzov poklonili žrtvam druge svetovne vojne.

Zadnji petek v oktobru smo v Lescah pripravili komemoracijo ob spomeniku talcev Na žagi. Talci so bili ustreljeni že spomladi leta 1941 v zloglasnem begunjskem zaporu za kazen, ker so partizani likvidirali leškega domačina, izdajalca slovenskih domoljubov gestapu, ki je imel sedež v leškem župnišču. Moški pevski zbor Triglav, Pihalni orkester Lesce in pripovedovalki so pletli zgodbi domačink, ki sta bili kot otroka priči zločinom domačih izdajalcev in pogumu domačih žensk v boju proti okupatorju.

Na ta dan so člani KO ZB Lesce - Radovljica ob pomoči krajevnih skupnosti Radovljica in Lesce k spominskim obeležjem na območju Radovljice položili še enajst lovorovih vencev v spomin na dogodke izpred osemdesetih in več let. Ob dnevu spomina na mrtve so se udeležili tudi slovesnosti v Dragi in Begunjah, kjer so pokopane žrtve nacističnih zločinov v begunjskem zaporu.

Mira Stušek in Andrej Kokot, foto: MAK

KOMENTAR

Dr. France Križanič

Neoliberalni udar

Novi liberalizem ali neoliberalizem si prizadeva odpraviti vlogo države pri zagotavljanju ravnotežja med ponudbo in povpraševanjem na narodnogospodarski ravni ter pri preprečevanju revščine. Kljub zelo slabim zgodovinskim izkušnjam (na primer gospodarska kriza leta 2029) neoliberalizem predpostavlja, da je trg pri obojem precej učinkovitejši od države. Priložnost za uveljavljanje neoliberalnih konceptov vodenja gospodarske politike se pokaže v obdobjih kriz. Pri nas se je to zgodilo ob menjavi vlade po koncu zadnje velike finančne krize. Takole je bilo.

Leta 2004 je v Sloveniji mandat dobila desna vlada in s svojo gospodarsko politiko pospešila inflacijo, poslabšala zunanjetrgovinsko konkurenčnost, znižala davčne stopnje ter ustvarila razmere za nastanek dolžniške krize. Od leta 2004 do 2008 se je slovenski bruto zunanji dolg povečal s 15 na 39 milijard evrov in postali smo neto dolžniki do tujine v višini 27 odstotkov našega bruto domačega produkta (BDP). Neto dolg poslovnih bank do tujine se je povečal z 2,7 na 8,8 milijarde evrov, razmerje med depoziti v bankah in posojili bank pa se je poslabšalo s stabilnih 1 : 1 na visoko tveganih 1 : 1,6. Vlada je vodila projekt umika države iz gospodarstva in povzročila še »tajkunsko krizo«. Znižane davčne stopnje so javnofinančni primanjkljaj povečale za 770 milijonov evrov (2 odstotka BDP). Zaradi svetovne finančne krize je leta 2009 sledil 17-odstotni upad izvoza in 8-odstotni upad BDP.

Leta 2004 je v Sloveniji mandat dobila desna vlada in s svojo gospodarsko politiko pospešila inflacijo, poslabšala zunanjetrgovinsko konkurenčnost, znižala davčne stopnje ter ustvarila razmere za nastanek dolžniške krize.

Socialdemokratska koalicijska vlada je od jeseni 2008 dalje s kombinacijo različnih politik (zaščita bančnega sistema, sofinanciranje plač, subvencije podjetjem za razvoj novih tehnologij, razvojni krediti Slovenske izvozne in razvojne banke, davčne olajšave za vlaganja podjetij v raziskave in razvoj) ustvarila razmere za vnovično gospodarsko rast, temelječo na izvozu. Začela se je počasi. Naš BDP se je v letih 2010 in 2011 povečeval za en odstotek na leto.

Leta 2012 je spet nastopila desna vlada in skupaj z Banko Slovenije izvedla spremembo gospodarske politike v skladu z neoliberalnimi idejami, med katerimi je prevladovala »strast« po prodaji do tedaj slovenskih podjetij. Marko Hočevar (2026) ta pojav poimenuje kompradorstvo, saj so podjetja kupovali tujci.

Vlada je poskrbela za sprejetje Zakona o uravnoteženju javnih financ, s katerim so se v letu 2012 javnofinančni odhodki zmanjšali za 396 milijonov evrov. To je v povezavi z omejevalno kreditno politiko Banke Slovenije v dveh letih privedlo do upada slovenskega BDP za 979 milijonov evrov. S tem so se znižali tudi javnofinančni prilivi in leta 2013 so bili za 383 milijonov evrov manjši kakor leta 2011. Krog je bil sklenjen.

Banka Slovenije je sredi leta 2010 zvišala zahtevani količnik kapitalske ustreznosti poslovnih bank in zaostrila merila za presojo bonitete bančnih terjatev. To je banke prisililo v krčenje posojil gospodarstvu. Od julija 2010 do septembra 2016 so upadla za 12 milijard evrov ali 58 odstotkov. Podjetja so se bila prisiljena financirati iz lastnih sredstev ali pa so posojila najemala v tujini.

Kljub omejevalni fiskalni in kreditni politiki se je v tretjem četrtletju 2013 na Slovenskem povrnila gospodarska rast. Temeljila je na povečevanju izvoza. Naraščala je hitreje od povečevanja BDP v državah naših trgovinskih partnericah, kar kaže na rast tržnega deleža in izboljšano konkurenčnost Slovenije. Vzrok za to je bilo 52-odstotno povečanje naložb v raziskave in razvoj med letoma 2008 in 2013. V tem letu so obsegale 2,6 odstotka našega BDP.

Kljub obratu v gospodarsko rast se je pod naslednjimi vladami razprodaja slovenskega gospodarstva nemoteno nadaljevala. Izjema je bila odpoved prodaje Telekoma za ceno uničenja kariere socialdemokratskega politika Janka Vebra. Da bi bila razprodaja mogoča, je Banka Slovenije leta 2013 naročila na napačnih predpostavkah temelječo oceno o velikem pomanjkanju kapitala v slovenskih bankah ter razlastila delničarje NLB, NKBM, Abanke in Banke Celje. Država je banke dokapitalizirala in sprejela nenavadno zavezo, da jih do določenega roka proda (tudi za vsako ceno). Prav tako je z velikim odpisom prodajala podjetja s težavami pri odplačevanju dolgov. Pri tem je Slovenija utrpela precejšnje izgube. Po moji oceni smo z razprodajo bank izgubili 3,5 milijarde evrov. Država jih je dokapitalizirala s 4,3 milijarde evrov, jih prodala za 1,7 milijarde evrov pod njihovo knjižno vrednostjo ter prejela 2,5 milijarde evrov kupnine in dividend. Podobno je bilo pri prisilni prodaji podjetij. Marko Hočevar (2026) navaja, da je bila Fotona na primer prodana za 18,5 milijona evrov, čez nekaj let pa je eden od naslednjih kupcev zanjo odštel od 350 do 400 milijonov evrov; Helios je bil prodan za 160 milijonov evrov in bil po nekaj prodajah plasiran za 572 milijonov evrov. Koliko smo v celoti izgubili, še ni ocenjeno. Podatki: Statistični urad Republike Slovenije, Banka Slovenije, Ministrstvo za finance, letna poročila nacionaliziranih podjetij. Slovenski državni holding.

ŠOLA DEMOKRACIJE

»Fašizem se je potuhnil«

Na 25. Festivalu za tretje življenjsko obdobje je 30. septembra v Cankarjevem domu v Ljubljani potekala okrogla miza *Šola demokracije*, ki jo je pripravila Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Udeleženci so obravnavali številna vprašanja in izzive, s katerimi se demokracija spopriejema danes. V razpravi so sodelovali Marijan Križman, predsednik ZZB NOB, Andreja Katič, poslanka v državnem zboru, dr. Oto Luthar, direktor ZRC SAZU, zaslužni prof. dr. Ivan Svetlik in prof. dr. Igor Lukšič, profesorja na UL FDV, navzoče sta z vnaprej posnetima videonagovoroma nagovorila tudi evropska poslanca prof. dr. Vladimir Prebilič in Matjaž Nemec. Okroglo mizo je vodila prof. dr. Ljubica Jelušič, podpredsednica ZZB NOB in profesorica na UL FDV.

Zbrane je najprej nagovoril predsednik ZZB NOB **Marijan Križman**, ki je opozoril, da je demokracija v zadnjem času začela bledeti. Kot primer je navedel, da je bil kljub opozorilu zakonodajno-pravne službe državnega zbora sprejet zakon o preimenovanju praznika »priključitev Primorske matični domovini« v »vrnitev Primorske matični domovini«. Poudaril je, da je odločitev večine v demokraciji treba spoštovati, vendar ne smemo pozabiti, kako je bila ta odločitev sprejeta – mimo zgodovinske osnove in pravilnega postopka. Nadaljeval je, da gre v demokraciji za medsebojno spoštovanje in da se njena kakovost kaže v položaju najšibkejših v družbi ter da o njenem delovanju odloča moč argumenta, ne argument moči.

V prvem delu okrogle mize sta zaslužni prof. **dr. Ivan Svetlik** in prof. **dr. Igor Lukšič** demokracijo umestila v politično-zgodovinski okvir. Poudarila sta, da je bila demokracija zgodovinsko gledano redka in da nikoli ni pomenila neposredne vladavine ljudstva ali nemotenega sožitja, temveč je bila nenehen boj med različnimi idejami, ideologijami in interesi za moč. Profesor Lukšič je spomnil, da je izvorni smisel demokracije zagotoviti čim boljšo kakovost življenja čim večjemu številu ljudi, vendar je po njegovi oceni dejansko moč odločanja vedno imel le majhen del družbe. Demokracija je po njegovih besedah v veliki meri mehanizem, ki ljudem omogoča občutek vpliva na oblast, medtem ko je prava moč ostajala v rokah elit. Vsaka širitev demokracije je bila po njegovi oceni povezana z vprašanjem lastnine in moči. Ko je bila uvedena splošna volilna pravica, so politični sistemi, na primer večinski volilni sistem, in načrtno oblikovanje volilnih okrajev omogočali, da večina glasov ni pomenila večine v parlamentu. Današnja liberalna demokracija posameznika sili, da se v boj za oblast poda sam, kolektivne oblike delovanja, kot so sindikati, pa so izgubile moč in vlogo.

Ob koncu so razpravljavci povzeli naslednje ideje: izobrazba je pomembna za demokracijo, vendar je kakovost izobrazbe vprašljiva. Hkrati to, da so ljudje izobraženi, še ne pomeni, da znajo bolje presojati. Fašizmu se je treba odločno upreti z manj zadržki, saj se zagovorniki avtoritarizma ne zadržujejo v svojih besedah.

Svetlik je opozoril na omejitve posredniške demokracije pri prenosu volje ljudstva v politiko. Aktivna volilna pravica je po njegovih besedah dokaj dobro zagotovljena, težava pa je v tem, kakšni so viri informacij in ali pri volivcih spodbujajo racionalne ali čustvene procese odločanja. Morda še večjo težavo vidi v pasivni volilni pravici, saj v strankarskem sistemu stranke odločajo, kdo lahko kandidira in kdo ne. Na koncu je poudaril, da državljanom pogosto ne preostane drugega, kot da svoje mnenje izrazijo s protestiranjem in delovanjem civilne družbe.

V naslednjem delu okrogle mize so nastopili aktivni člani parlamentov, torej predstavniki zakonodajne veje oblasti v demokracijah. Poslanka **Andreja Katič** je ocenila, da desnica postaja vse močnejša, sovražnega govora pa je vse več. Po njenem mnenju poslancem v parlamentu primanjkuje znanja in časa za obravnavanje vseh aktualnih kompleksnih tem, hkrati pa parlament vse pogosteje deluje le kot podaljšek izvršne veje oblasti in ne kot samostojna zakonodajna veja oblasti. Kompleksnost problemov je v popolnem nasprotju s pričakovanjem ljudi, ki si želijo poenostavljena sporočila. Po njeni oceni je to tudi posledica dejstva, da mediji pogosto postavljajo v ospredje poenostavljena kratka sporočila, zato zmanjka prostora za poglobljeno razpravo. Takšno medijsko okolje pa daje prednost politikom, ki so prepoznavni, in ne zaprejo same vase in se ogradijo od volje ljudi. Nadalje je opozoril, da svoboda govora ne sme biti izgovor za širjenje nacionalizma in sovraštva. Kljub temu ugotavlja, da ljudje svojo voljo še vedno izražajo s protesti, in poudarja, da aktivno državljanstvo ni le pravica, temveč tudi dolžnost.

Evropski poslanec **prof. dr. Vladimir Prebilič**, ki je bil v času okrogle mize na opazovalni misiji Evropske unije ob volitvah v otoški državi Sao Tome in Principe, je ob tej priložnosti poudaril, da Evropska unija demokracije ne izvaža z orožjem, ampak z znanjem, spoštovanjem človekovih pravic in pravno državo. Sam meni, da imamo ljudje takšno politiko, kakršno si zaslužimo, svojo voljo pa moramo izraziti na volitvah, zato ostati doma ne sme biti možnost. Populizem je opisal kot rakasto rano sodobne družbe, saj se populisti ne lotevajo stvarnih težav in ne ponujajo rešitev, temveč za lastne politične interese izkoriščajo jezo in razočaranje. Navzoče je pozval, naj bodo radovedni in kritični, naj pohvalijo, kar je dobro, naj bodo posebej previdni pri nestvarnih obljubah ter naj od politikov zahtevajo več.

V tretjem delu razprave je **dr. Oto Luthar** govoril o vlogi zgodovinopisja v demokraciji in demokracije v zgodovinopisju. Poudaril je, da gre pri zgodovinopisju za interpretacijo preteklih dogodkov na podlagi različnih pogledov, ki so do neke mere vedno različni, vendar mora ta proces kljub temu temeljiti na dejstvih. Ključno je, da v zgodovinopisju ohranimo prostor za različne poglede tako na preteklost kot tudi iz preteklosti, saj to pomeni demokracijo v zgodovinopisju. Pri tem moramo biti previdni pri radikalnih spremembah interpretacije preteklosti. Vsaka generacija res piše zgodovino na novo, vendar pri tem ne sme prihajati do potvarjanja dejstev. Poudaril je, da je revizionizem zgodovine vedno obstajal in vedno bo ter da se v Sloveniji z njim spoprijemamo že 30 let, zato se je z njim treba ukvarjati, saj gre pri tem tudi za revizijo temeljnih vrednot in idej družbe. Gre pa za vprašanje, ali bomo zgodovino pisali glede na dejstva ali glede na lastne želje. V nadaljevanju je izpostavil, da živimo v času, ko smo priča »fašizaciji našega sedanjega življenja«, v katerem naše demokratične družbe prevzemajo vse bolj fašistične značilnosti. S citatom Florijana Lipuša je opozoril, da fašizem po drugi svetovni vojni ni izginil, temveč se je le potuhnil in čakal na priložnost, da se vrne. Opozoril je tudi, da fašizem nastopi s postopnim in stopnjujočim se omejevanjem pravic, pri čemer računa na neopaznost, strah in molk ljudi, dokler ne bo prepozno.

V naslednjem delu se je v razpravo vključilo občinstvo. Posamezniki so delili svoje izkušnje z demokracijo in spremembami, ki se dogajajo. Med drugim so poudarili, da se je za demokracijo treba truditi, opozorili so, da je v svetu množičnih medijev težko od ljudi pričakovati, da bodo sami poskrbeli za ustrezno informiranost. Zato so velik poudarek namenili izobrazbi, a hkrati sama izobrazba ne zagotavlja, da nimamo predsodkov in ciničnega odnosa do politike. Izpostavljeno je bilo, da bi bilo demokratične vrednote treba poučevati na vseh stopnjah izobrazbe, poudarjen je bil tudi pomen umetnosti in kulture pri krepitvi demokratičnih in protifašističnih vrednot. Vendar je po opažanju ene udeleženke kulturni svet skoraj popolnoma ločen od širše družbe, čeprav sam redno obravnava te tematike, hkrati pa se dogajajo poskusi krčenja in dodatne marginalizacije kulturnih institucij, namesto da bi spodbujali dodatne programe in krožke za slovenski jezik in kulturo. Razprava v okviru okrogle mize in podobni dogodki so bili pohvaljeni, vendar je bilo opozorjeno tudi, da tovrstne razprave potekajo v bolj ali manj istih krogih, zato s tem ne prispevajo k širjenju znanja družbe in širši razpravi z drugače mislečimi.

Ob koncu so razpravljavci povzeli naslednje ideje: izobrazba je pomembna za demokracijo, vendar je kakovost izobrazbe vprašljiva. Hkrati to, da so ljudje izobraženi, še ne pomeni, da znajo bolje presojati. Fašizmu se je treba odločno upreti z manj zadržki, saj se zagovorniki avtoritarizma ne zadržujejo v svojih besedah. Posebno moč in priložnost imajo pri zagovarjanju demokratičnih vrednot prav upokojenci, saj v številnih pogledih niso tako ekonomsko ogroženi, da bi se morali bati politične izpostavljenosti kot nekdo, ki lahko zaradi tega izgubi službo. Posebej so izpostavili potrebo, da se pogovarjamo in tako lažje razločujemo med tem, kaj je resnica in kaj laž, laž pa moramo brez olepšav označiti kot laž. Demokracijo je treba ohranjati vsak dan.

Matija Bešter, FDV UL

POHOD SKOZI UDIN BORŠT

21. partizanski miting na Pangršici

Pred Lovskim domom Storžič na Pangršici je 26. septembra v prelepem sončnem vremenu potekal že 21. partizanski miting, ki je vsakoletna osrednja družabna prireditev ZB NOB Kranj. Udeležilo se ga je okoli 90 ljudi, med njimi tudi lepo število krajanov Kokrice ter članic in članov PVD Sever – Gorenjska. V okviru mitinga je potekal tudi tradicionalni pohod po Krajinskem parku Udin boršt, in sicer po trasi Kokrica–Spodnje Tenetiše–Lovski dom Storžič na Pangršici. Letos se ga je udeležilo 31 pohodnikov.

Slovesni uvod v miting je zaznamoval prihod 12 praporščakov članic ZB NOB Kranj in Spominskega parka Davovec ter pohodnikov na prizorišče. Ob njihovem prihodu je zadonela partizanska pesem *Hej, brigade* v izvedbi kvinteta Viharnik ob spremljavi harmonikarja Darka Kovača, pridružili pa so se ji tudi udeleženci mitinga.

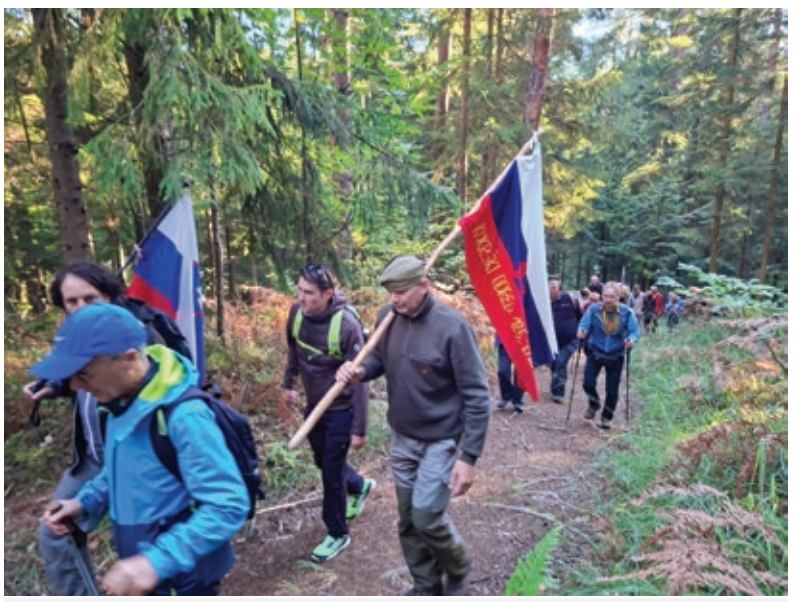

Pohodniki skozi Udin boršt

Prireditev je povezoval predsednik ZB NOB Kranj Božidar J. Janež. V kulturnem delu programa so sodelovali moški pevski kvintet Viharnik ter pet učencev Osnovne šole Naklo: Lina Logonder, Liam Logonder, Lara Buuh, Laura Švegelj in Sofija Bizjak. Nastopili so pod mentorstvom Karle Tušek in Petre Jelenc.

Častni gost in slavnostni govornik je bil občinski svetnik Mestne občine Kranj Janez Černe, ki se je kot prvi slavnostni govornik udeležil tudi pohoda s Kokrice na Pangršico. »Danes nismo prišli sem le zato, da preživimo lep septembrski dan v naravi. Tukaj smo z jasnim namenom: prišli smo, da se poklonimo pogumu, neupogljivosti in viziji ljudi, ki so v najtemnejših trenutkih naše zgodovine znali izbrati pravo stran. Stran svobode, stran človečnosti in stran upora proti tiraniji,« je med drugim dejal Černe in poudaril, da je bil Udin boršt med drugo svetovno vojno več kot le zavetišče. Bil je dom gorenjskih partizanov. Bil je trdnjava svobode, ki je okupatorju kljub njegovi strahoviti premoči nikoli ni uspelo zlomiti. Pod krošnjami teh dreves so se rojevale sanje o svobodni Sloveniji. Tukaj so mladi fantje in dekleta, pogosto stari toliko, kot so danes vaši vnuki, z orožjem v roki branili golo pravico našega naroda do obstoja. Govornik se je ustavil tudi ob današnjem družbenem trenutku in dejal: »Danes živimo v svobodi, ki je bila izbojevana s krvjo, in imamo svojo državo, svoj jezik in svoje institucije.«

V nadaljevanju je sledil pozdravni nagovor župana Mestne občine Kranj Matjaža Rakovca. Ob tej priložnosti so podelili šest bronastih plaket ZZB NOB Slovenije. Prejeli so jih Lidija Kobal, Jernej Logar, Janez Martinčič, Franc Škofic, Miro Zelnik in Zora Žitnik Martinc.

Damjan Renko, foto: Lado Nikšič

POLJČANE

Poučna ekskurzija osnovnošolcev

Da sedanje mlade generacije ne bi povsem pozabile naše polpretekle zgodovine, skrbijo tudi člani Občinskega odbora Zveze borcev za vrednote NOB Poljčane Karel Mali in njegov predsednik. V sodelovanju z Osnovno šolo Kajetana Koviča Poljčane in občino Poljčane smo 24. septembra pripravili ekskurzijo z naslovom *Zgodovinske vsebine in kulturna dediščina slovenskih pokrajin*.

Učenci osmih razredov so ta dan obiskali železniški muzej v Šentjurju, kjer so spoznavali gospodarski in socialni pomen železnice ter njen razvoj po letu 1844. V Slovenskih Konjicah pa so si ogledali muzejsko parno lokomotivo, prav takšno, kot je bila lokomotiva, ki je po drugi svetovni vojni vozila po ozkotirni progi na progi Zreče–Slovenske Konjice–Poljčane.

Zelo čustveno in z veliko mero spoštovanja so doživeli tudi obisk grobišča v Frankolovem, kjer sta med drugo svetovno vojno nemška vojska in policija zagrešili grozovito nasilje nad civilnim prebivalstvom.

Ekskurzijo je strokovno vodila Greta Voglar, stroške prevoza pa je krila občina Poljčane. Učencem je bila ekskurzija zelo všeč, saj je bila zanimiva, zabavna in poučna. Posebej so izpostavili železniško postajo in staro delujočo ozkotirno lokomotivo v Zrečah ter čudovit muzej v Šentjurju.

Zdenka Detiček Opič, foto: Sabina Kralj

Učenci pri spomeniku frankolovskih žrtev

KOKRA

Spomin na tragične dogodke

V spomin na tragične dogodke, ko je 20. julija 1942 zagorela vas Spodnja Kokra, smo 22. avgusta pripravili spominsko slovesnost. Tistega dne pred 84 leti je bilo namreč izpeljano povelje nemškega generala Karla Brenerja, ki je ukazal okupacijskim bataljonom uničenje in požig treh slovenskih vasi, med njimi tudi Kokre.

Akcija se je ob zori začela z zasedami in vdori v hiše. 15 moških, ki so jih zajeli, so žive zažgali v hiši, 29 žensk in otrok pa odpeljali v nemška koncentracijska taborišča. Pred požigom so z žganjem opiti nemški vojaki izropali vse domačije. Tudi knjižnici s slovenskimi knjigami niso prizanesli. Sledile so usmrtitve talcev, domačinov in pripeljanih talcev iz raznih gorenjskih krajev in zaporov.

V spomin na ta tragični dogodek so v Kokri 22. julija 1953 postavili obeležje, pri katerem vsako leto pripravimo spominsko slovesnost.

Narodnoosvobodilni odpor proti okupatorju se je na Gorenjskem razplamtel že julija 1941, ko so bili v Kranju, na Jesenicah in v drugih krajih oblikovani komiteji Osvobodilne fronte. Od začetka aprila 1942 je delovala tudi II. grupa odredov, ki je imela v svojem sestavu Gorenjski in Kokrški odred.

Na slovesnosti je Mirjana Černac obudila spomin na krute dogodke. Zvrstili so se pozdrav praporščakov, trenutek tišine in polaganje venca, položili so ga domačini Irena Rezman, Fani Koder in Andrej Krč, ter kulturni program.

Vse vaščane Kokre, goste in člane ZB je pozdravil Franc Ekar, predsednik Občinskega odbora ZB Preddvor, in se jim zahvalil za prisotnost. Ob tej priložnosti se je zahvalil tudi občini Preddvor, ki skrbi za ohranjanje kulturnih obeležij na tem območju. Božo Janež, predsednik Območnega združenja ZB Kranj, pa je v nagovoru poudaril, da sta se z narodnoosvobodilnim bojem na slovenski zemlji ohranila slovenska beseda in življenj. Po slovesnosti je sledilo prisrčno prijateljsko druženje.

Franc Ekar

ČEMŠENIŠKA PLANINA

Srečanje s prijatelji iz Bosne

Zveza borcev za vrednote NOB Zagorje ob Savi in občina Zagorje ob Savi sta 26. julija pripravili slovesnost na Čemšeniški planini, posvečeno 85. obletnici ustanovitve Revirske partizanske čete.

Slavnostni nagovor je imel predsednik ZB za vrednote NOB Zagorje ob Savi, tovariš **Iztok Ule**. V kulturnem programu sta nastopila Moški pevski zbor Loški glas in pevka Marjetka Popovski. Slovesnosti so se udeležili praporščaki, člani Revirske spominske čete ter prijatelji iz Združenja antifašistov Tešanj, pridružila pa se nam je tudi Mojca Koletnik iz Pliberka. Dan pred slovesnostjo smo člani pohodne skupine Kajuh za prijatelje iz Bosne pripravili prijeten skupni piknik pri gostišču Čop. Ob druženju smo izmenjali načrte za prihodnja srečanja in postavitev kipa ob 100. obletnici rojstva **Valerije Skrinjar - Tvrz**, ki ga želijo postaviti tudi v Bosni. Posebej nas je ganilo, da so si prijatelji ob vračanju domov vzeli čas in se ustavili v Ljubljani ter se na Žalah ob grobu poklonili njenemu spominu.

Dogodki na Čemšeniški planini in sobotno druženje so znova potrdili trdno prijateljstvo med zagorskimi borci, pohodniki in prijatelji iz Bosne. Skupaj ohranjamo spomin, vrednote in zgodbe, ki povezujejo naše kraje.

Jani Flis

V SLIKI IN BESEDI

PIRNIČE: Legendarni vodja Stane

Pred rojstno hišo komandanta Staneta smo se 6. novembra zbrali in počastili spomin na legendarnega vodjo partizanskih sil. Zbrane udeležence sta v uvodu nagovorila župan občine Medvode Nejc Smole in poveljnik Vojašnice Franc Rozman - Stane iz Celja Marko Hlastec. Z izjemno mislijo in prepletom spominov ter razmišljanja o pomenu Stanetovih idej in boja za današnji čas pa nas je nagovorila slavnostna govornica, podpredsednica ZZB NOB Slovenije dr. Ljubica Jelušič. Za vrhunski kulturni program je poskrbela Anica Horvat (Oder treh herojev Pirniče). Poseben, izjemno čustven trenutek slovesnosti je bil recital treh generacij pirniških recitatorjev (babice, sina in vnukinje), ki so na koncu simbolni cvet spomina in zavezo k nadaljnjemu ohranjanju spomina predali dolgoletnemu predsedniku medvoške borčevske organizacije in častnemu občanu Medvod Vladimirju Bertonclju.

Slovesno razpoloženje so s svojimi nastopi dopolnili še Kvartet trobil Godbe Medvode, Kvartet Lovskega pevskega zbora Medvode, Spominska enota Franc Rozman - Stane, praporščaki in častna enota Slovenske vojske.

Iztok Pipan

GRADEC: Čuvajte svobodo in mir

Na osrednjem pokopališču v Gradcu smo se 24. oktobra zbrali predstavniki združenj borcev za vrednote NOB Podravja iz Ruš, Lovrenca na Pohorju, Slovenske Bistrice, Maribora, Lenarta, Cerkvenjaka, Ormoža, Poljčan, Pesnice, Kungote in Šentilja ter počastili spomin na tiste, ki so za našo svobodo dali največ, kar so imeli – svoje življenje.

Zbrali smo se ob mednarodnem spomeniku žrtvam nacizma, izdelanem iz trdnega pohorskega granita. Zasnoval ga je slovenski umetnik Oskar Kobe, leta 1961 pa so ga sestavili kamnoseki iz Cezlaka. Spomenik je oblikovan v obliki svoda z vklesanimi imeni 2516 talcev, borcev proti nacifašizmu. Pod obeliskom je napis v 11 jezikih žrtev: Čuvajte svobodo in mir, kajti dali smo zanju življenje.

Tu je pokopanih 1213 Slovencev, med njimi 65 borcev legendarnega Pohorskega bataljona, 661 talcev, ustreljenih v Mariboru, in 374 talcev iz Celjskega piskra. Tu lahko razberemo imena zverinsko mučenih in ubitih slovenskih narodnih herojev Slavka Šlandra - Aleša, Jožeta Kerenčiča - Janka, Slave Klavore, Pavle Mede - Katarine, Jožeta Hermanka, Rada Iršiča in Alfonza Šarha - Iztoka.

Ti ljudje so dali življenje za ideale miru med narodi in svobode življenje.

Pesnik Srečko Kosovel je zapisal:
»Grozna je smrt v tisočih trpljenjih,
vendar je strašnejše življenje
brez vsakega smisla.«

Danes ne potrebujemo orožja, potrebujemo pa enako neupogljivo hrbtenico. Potrebujemo ogenj v srcih, ki se bo uprl krivicam, egoizmu in pozabi. Naj bo ta spomenik prostor, kjer se ne le spominjamo preteklosti, ampak tudi črpamo pogum za prihodnost, naj bo njim v spomin in nam v trajen opomin.

Ne pozabimo: prapori ZZB NOB Slovenije simbolizirajo pomemben del naše poti do samostojnosti države. Svetovljan, domoljub ter odličen literat in človek z veliko začetnico Boris Pahor je dejal: »Rdeča zvezda ni bila simbol komunizma, bila je simbol osvobodilnega boja.« Spoštovanje osamosvojitve Slovenije mora iti z roko v roki s spoštovanjem narodnoosvobodilnega boja in vseh, ki so se borili proti okupatorju.
Za kulturni program so poskrbeli Združenje borcev za vrednote NOB občin Kungota, Pesnica in Šentilj, za spominsko besedo pa Jelka Krašovec.

Jelka Krašovec

POBEŽANI IN ČEŽERANI: Po poti spomina

Leto je naokrog in z njim so se prijatelji iz vrst krajevne borčevske organizacije Pobegi - Čežarji spet podali na pot spomina na padle borce za svobodo, ki so zadnje počivališče našli na Dolenjskem. Med njimi so bili tudi številni rodoljubi iz slovenske Istre, ki so se ob začetku druge svetovne morije brez oklevanja odzvali pozivu k uporu in so izgubili največ, kar so imeli – svoje življenje!

Prva postaja tokratne poti je bila na Muljavi pred pomnikom, na katerem sta zapisani tudi imeni Stanislava in Josipa Brdona iz Čežarjev. Prvi je bil borec 4. Gubčeve brigade, Josip pa se je boril s soborci iz 8. Levstikove brigade. Padla sta v bližini kraja, kjer stoji spomenik. Tam in v Žužemberku so se Pobežanom na spominski slovesnosti pridružili tudi člani občinske borčevske organizacije iz Kopra, ki se padlim vsako leto poklonijo pred dnevom spomina na umrle.

Na državni proslavi pri spomeniku NOB na Cviblju je zbrane – letos v manjšem številu kot običajno – nagovorila poslanka v državnem zboru Andreja Katič. Njen nagovor so udeleženci slovesnosti, med katerimi je bila dolga vrsta praporščakov z zvezdami na praporih, navdušeno prekinjali s ploskanjem in vzkliki odobravanja. »Slovenski partizanski boj je bil ena najsvetlejših točk v slovenski zgodovini,« je med drugim opozorila Katičeva in dodala, da je rdeča zvezda pomagala borcem v boju proti okupatorju in narodnim izdajalcem.

V Vavti vasi je sledilo tradicionalno prisrčno srečanje s člani borčevske organizacije Straža. Skupaj so se na krajevnem pokopališču poklonili spominu na umrle za svobodo, med njimi na Rafaela Bertoka iz Čežarjev. Znova jih je združila obljuba, da bodo ohranili hvaležen spomin na domače ljudi, ki so vojno končali v vrstah zmagovalcev, in resnico o narodnoosvobodilni vojni, četudi živimo v nemirnih časih in na prepihu politik in ideologij.

Na pokopališču v Podgradu imata brata Zerbo s Tinjana pri Kopru skrbno urejen grob. Pobežani so se zahvalili gostiteljem, da vztrajajo pri pripravi spominskih slovesnosti in skrbijo za dragocena obeležja. Enako topla in prijazna je bila še zadnja skupna spominska slovesnost v Velikem Cerovcu. Tam sta septembra 1944 pod streli okupatorja padla komaj 18-letni Josip Senica iz Pobegov in Anton Glavina iz Šmarij. Skupaj s primorskimi partizani in domoljubi sta tlakovala našo pot v svobodo in demokracijo z upanjem na boljši, človeka vreden svet. Prav je, da jih nikoli ne pozabimo! Preveč je nespoštovanja narodove preteklosti in izkrivljanja prave resnice o narodnoosvobodilni vojni in njenih junakih.
Na pomniku na Muljavi so vklesane besede:
»Umrli smo, ki v grobu tu ležimo.
A nad svobodo vašo še bedimo,
ker hočemo, da raste in živi,
za kar smo dali svojo srčno kri ...«

M. M., foto: M. S. B.

BRITOF - PREDOSLJE: Pohod na Suho

V skladu s svojim programom smo člani KO ZB Britof - Predoslje izpolnili predzadnjo obveznost za letos in 10. oktobra izvedli pohod na Suho. Potekal je iz Predoselj do spomenika na Suhi, kjer so padli komandir 3. čete bataljona Kokrškega odreda Milan Juvan - Maksim in dva neznana borca.

Pri spomeniku je predsednik KO prisrčno pozdravil pohodnice in pohodnike, še posebej predsednika občinske organizacije, tov. Boža Janeža, ter tovarišice in tovariše iz Besnice, z Visokega in iz Preddvora. Po uvodnih besedah predsednika je delegacija prižgala svečo pred spomenikom, vsi prisotni pa smo se z minuto tišine poklonili spominu na padle borce. Po kratkem kulturnem programu, v katerem sta sodelovala tovariš Miro Zelnik z deklamacijama in tovariš Branko Dežman s harmoniko, je predsednik k besedi povabil osrednjo govornico Slavico Osterman. Ta je med drugim dejala, da smo se zbrali, da se z globokim spoštovanjem priklonimo spominu na tri borce Kokrškega odreda, ki so tukaj na Suhi dali tisto največ, kar človek lahko ponudi – svoja mlada življenja za svobodo domovine. Trije mladeniči so svoja življenja brez omahovanja postavili v bran slovenskemu narodu v njegovem najtemnejšem času. Nismo tukaj samo zato, da se jim poklonimo, temveč smo prišli tudi zato, da jim povemo, da niso pozabljeni. V nadaljevanju je govorila o partizanskem boju in obsodila kolaboracijo na Slovenskem ter poudarila: »Zgodovina ne pozna opravičila za trenutek, ko nekdo obrne orožje proti lastnim bratom in sestram v imenu tistega in za tistega, ki mu želi vzeti jezik, kulturo in zemljo. Partizansko gibanje ali NOB je daleč najbolj plemenito dejanje, ki je Slovenke in Slovence postavilo na pravo stran zgodovine, zato nas trije partizani, ki so prenočili v naših gozdovih in padli pod streli nemške policije, danes opominjajo, naj bodo naša ravnanja premišljena, enotna in pogumna. Zgodovina nas uči, kaj se zgodi, ko prevlada sebičnost in ko se narod razdeli pred obličjem zla.« Dotaknila pa se je tudi trenutnih razmer v svetu in poudarila, da so danes človekove pravice, suverenost in celo sam obstoj manjših narodov znova ogroženi zaradi brezobzirnih geopolitičnih interesov.

Po končanem uradnem delu se je predsednik v imenu naše krajevne organizacije zahvalil vsem za udeležbo na pohodu in vsem sodelujočim v programu. Prijazno jih je pozval, naj tudi v prihodnje po svojih močeh in brez sramu, s ponosom prihajajo na take slovesnosti, saj je to najboljši način ohranjanja dosežkov narodnoosvobodilnega boja. Vse skupaj je tudi seznanil, da je tovarišica Elica skupaj s sinom odprla vrata svojega doma in vse povabila na zdaj lahko že tradicionalno druženje na njenem dvorišču. Za to se ji iskreno zahvaljujemo v svojem imenu in imenu vseh sodelujočih.

S. B.

ŽIRI

Spomini Marice Kern

Letos avgusta je Marija (Marica) Kern dopolnila 90 let. Odraščala je v številni družini Frelihovih, (po domače pri Prebil – Prebevčk) na Goropekah nad Žirmi. Čeprav so trpeli pomanjkanje, je vseh devet otrok odraščalo v ljubečem in spoštljivem okolju. Po poroki se je preselila v Zgornje Bitnje. Zdaj je že nekaj let vdova, a ni osamljena, saj jo pogosto obkrožajo oba otroka, vnuki in pravnuki.

Ko se je začela druga svetovna vojna, je bila Marica stara pet let, ravno dovolj, da je slutila, kaj se dogaja. Takole se zgovorna Marica spominja vojnih dogodkov:

Bilo je okrog novega leta 1944. Hiša Prebevčkovih je bila na samem v bregu pod gozdom, v tistem delu Goropek, kjer so pogosto potekali boji med belogardisti in partizani. Zaradi pogostega streljanja in eksplozij so popokale šipe na oknih, zima je bila huda z obilico snega, mama pa je bila visoko noseča – naslednji dojenček, bratec Tone, se je rodil čez en mesec. Ker jim je pihalo v hišo, je bilo treba iti kakih dvajset minut proti dolini k steklarju, ki je živel blizu cerkve v Goropekah. Za očeta Jakoba, partizanskega aktivista, je bilo prenevarno, saj so belogardisti na vsakem vogalu prežali nanj. Takrat sedemletna Marica je brez težav sprejela to nalogo; bila je pač navajena ubogati, potrpeti in ustreči bližnjim. Domači, posebno mama Frančiška, so ji zabičali, naj ne hodi pod strmino, kjer so zameti. Tako je izbrala položnejšo pot, ki pa jo je zaradi snega in težkih šip pod pazduho zelo utrudila.

Marica Kern

Ko je premražena prišla na cilj, se steklar ni spravil izza peči, češ da bo šipe urezal po praznikih. Res jih je čez nekaj dni prinesel brat Janez, oče pa jih je pritrdil v okvirje. Ko se je Marica vračala navkreber proti domu, se je znašla sredi spopada med partizani in belogardisti. Ti so imeli postojanko pri Svetih Treh Kraljih. Po navadi so že od koga iz Žirov takoj zvedeli, kdaj se na Goropekah zadržujejo partizani, in so udarili. Belogardisti so na partizane streljali iz smeri, kjer je danes planinska koča. Partizani so zasedli svoje položaje nad cerkvijo. Krogle so ji švigale okrog glave, bilo jo je tako strah, da tega z besedami ne zna opisati. Najbrž so jo rešili njena drobna postava pa stalno padanje in spotikanje. Na glas je vpila: »Ne mene streljati, jaz nisem partizan!« Iz grmovja kake tri metre stran jo je eden od partizanov prepoznal, ker je nedavno štiri dni pri njenih domačih skrit v senu čakal na zvezo s četo. Najprej jo je kril s svojim hrbtom, ker pa se je boj močno razplamtel, jo je poslal po hribu navzdol do cerkve. Da bi se izognila strelom, ji je svetoval drugo pot, tisto z zameti.

Ta pot je bila za malo Marico prava kalvarija. Vsa prezebla se je privlekla do prve domačije v Goropekah – do Žakljevih. Njihovo kuhinjo so uporabljali partizani, ki so sicer taborili v okoliških gozdovih. Gospodar je bil pri belogardistih, doma so ostali samo žena, njena slaboumna sestra in otroci. Pred streljanjem so se zatekli v spodnje prostore in na glas molili, Marica pa se jim je tiho pridružila. Gospodinja je vsem prinesla toplo mleko in odeje, le njej ne. Iskat jo je prišel najprej 13-letni brat Jakob. Skupaj sta zapustila Žakljevo hišo, v bregu pa ju je zadržal partizanski stražar, ki jima je povedal, da je spopada konec, ter dodal, da ata Frelih išče hčerko Marico. Naj ga počakata kar pri njem, da je oče namreč pravkar šel v Žiri preverit, ali je med žrtvami spopada mogoče tudi njegova ljubljenka Marica. Mrtvi so bili namreč že preneseni na žirovsko pokopališče.

Zadihan se je oče vrnil do partizanske straže. Bil je presenečen, še bolj pa vesel, da je hči med živimi. Vsi trije so se olajšani vrnili domov. V opisanem spopadu so sodelovali borci Brigade Janka Premrla - Vojka in belogardisti iz postojanke Svetih Treh Kraljev.

***

V Žireh je med vojno pouk v osnovni šoli potekal v nemščini. Bratranec Franci Frelih, po domače Zakroški, rojen leta1933), takrat v desetem letu starosti, se je s torbico čez ramo spuščal iz domačega zaselka Zabrežnik proti Selu. Bilo je marca 1943. leta. Na poti je srečal starejšo sošolko, ki mu je sporočila, da tistega dne pouka ne bo. Mimo je patruljiral gestapovec Albrecht s psom. Zaradi torbice je posumil, da je fant kurirček, in je nanj naščuval psa, ki ga je, ko je fant stekel navkreber proti domu, večkrat podrl na tla in ga grizel. V hudih bolečinah je fantič počasi umiral, gestapovec pa ga je en kilometer pred domom milostno ustrelil v trebuh. Vendar Franci ni bil takoj mrtev. Ko je prišla mimo njegova sestra, ga je ležečega v krvi slišala prositi za vodo, a je ni bilo nikjer blizu, da bi mu jo dala. Gestapovca takrat že ni bilo nikjer več. Stekla je domov po očeta. Ko je ta prišel, je bil mali Franc že mrtev. Njegov grob je na pokopališču Dobračevo v Žireh.

Franci Frelih pri prvem obhajilu. Še ne desetletnega je do smrti raztrgal pes gestapovca Albrechta (Arhiv Marice Kern)

***

Leta 1942 so partizani v Žireh ubili nemškega vojaka. Za to smrt so se Nemci kot po navadi nesorazmerno maščevali. Nalovili so sedem fantov in mož iz Podgore in okolice, med njimi tudi Maričinega strica Janeza Freliha, ki je takrat s svojo številno družino živel v Podgori. Brez razlage so jih zaprli v prostore elektrarne v Fužinah, nato pa odpeljali na morišče v Brode (Vrje) in jih postrelili kot talce. Za Janezom je ostala mlada vdova s petimi otroki. S strelišča v Brodeh, kjer stoji obeležje, so njegove ostanke po vojni prenesli na pokopališče Stara Oselica.

Maričin oče Jakob se je ob krutih dogodkih, ki so prizadeli njegove bližnje, trdno odločil, da bo kot aktivist pomagal partizanom. Po cele noči ga ni bilo doma, ker je na dogovorjene kraje prenašal pošto, živež in drugo blago. Sami so imeli komaj dovolj za preživetje, a so vedno našli še kakšen hleb kruha ali kilogram krompirja za še bolj lačne borce. Marica ne razume, kako danes nekateri trdijo, da so jim »grdi partizani« kradli hrano, ko pa je normalno, da so jih ljudje nahranili in jih v boju po svojih močeh podpirali. V družini so bili iskreno verni in nikakor niso mogli razumeti, kako se je lahko cerkveni veljak, škof Rožman, bratil z okupatorjem. Tudi večji kmetje v okolici so bili Nemcem naklonjeni in so zato med vojno dokaj dobro shajali, saj so dobivali od njih materialno pomoč.

Oče je bil tudi po vojni družbeno dejaven v krajevni skupnosti; pri njih doma so se sestajali in se dogovarjali, kako obnoviti opustošeno domovino.

Gospa Marica je človek z veliko začetnico, delavna, odprta, razumna in razumevajoča. Veliko bere, spremlja radijske in televizijske informativne oddaje in je res zanimiva sogovornica. Še zdaleč ji ni vseeno, kaj se dogaja v domovini. Pravi, da se ljudje premalo zavedajo, koliko hudega prinese vojni čas.

Mira Hladnik

Spomenik osmim talcem v Brodeh v Poljanski dolini, ustreljenim 26. julija 1942 (Foto: Miran Hladnik)

TRAVNIK

Obletnica osvoboditve

Dan osvoboditve Travnika v drugi svetovni vojni (22. oktober) smo ob 82. obletnici osvoboditve mesta izpod fašizma počastili s slavnostno akademijo in spremljevalnim programom, ki je potekal od 20. do 22. oktobra.

Organizatorja spominskih slovesnosti sta bila Združenje antifašistov in borcev narodnoosvobodilnega boja občine Travnik (UABNOR Travnik) in Zveza antifašistov in borcev narodnoosvobodilnega boja Osrednjebosanskega kantona. Na slovesnostih se jim je pridružil tudi Sead ulić, predsednik Zveze borcev narodnoosvobodilnega boja Bosne in Hercegovine, ki je predstavil tudi svojo knjigo *Molk ni upor (Šutnja nije otpor)*.Letošnji program je vključeval predstavitev knjige, polaganje cvetja k spomenikom in slavnostno akademijo. Z njim so organizatorji želeli povezati zgodovino, kulturo in izobraževanje ter dodatno utrditi kulturo spomina in poudariti pomen prenosa antifašističnih vrednot na mlajše generacije.

Udeležila sem se spominske prireditve 22. oktobra, ko smo položili cvetje k spomeniku oziroma kostnici Majka v središču Travnika. V spomin na padle protifašiste in partizanske borce, ki so leta 1944 osvobodili Travnik, sem cvetje položila v imenu društva Dobrnič.

Vera Klopčič

Vse, o vse

Vse, o vse je bilo zaman,
zaprt je tvoj hram, ugasnil je dan,
in veter pekoče je dahnil v srce —
potemnele so tihe gore.

Cesta — boš li mi dala mir?
Boš dal pozabljenja, opojni večer?
Ona je mimo duše šla,
ona odnesla je mir srca.

Vse, o vse je bilo zaman.
Zaprt je tvoj hram, ugasnil je dan,
ves svet pred mano je zaprt.
Zdaj bi šel s tabo, tiha Smrt.

Srečko Kosovel

VISOKO

Spomin, ki nas zavezuje k miru

16. septembra smo na Visokem pri Kranju s spominsko slovesnostjo počastili 85. obletnico ustanovitve odbora Osvobodilne fronte za Visoko in Luže, obudili spomin na dogajanje v našem kraju in okolici v času pred drugo svetovno vojno in med njo ter se poklonili nekdanjim sokrajanom in prebivalcem okoliških krajev, borcem in aktivistom ter vsem tistim, ki so svoje življenje žrtvovali v uporu proti tujemu okupatorju in v boju za svobodo in mir. Letošnja prireditev je potekala pri spominskem obeležju ob nekdanjem Zormanovem mlinu, v katerem so se že v prvem letu vojne začeli vrstiti tako pomembni zgodovinski dogodki za naš kraj, da nas še vedno zaznamujejo in usmerjajo.

Slovesnost je tako kot že desetletja doslej ob sodelovanju Kulturno-umetniškega društva Valentin Kokalj Visoko in drugih društev krajevne skupnosti Visoko - Milje, predvsem pa prostovoljcev in gasilcev, pripravila Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB. Povezoval jo je **Rajko Bakovnik**, predsednik KO ZB. V uvodnem nagovoru je najprej obudil spomin na 16. september 1941, ko so se v nekdanjem Zormanovem mlinu zbrali štirje narodnozavedni in pogumni krajani – Valentin Kokalj in Miha Sekne z Visokega ter Ivan Rezman in Jakob Gašperlin z Luž – in ustanovili odbor Osvobodilne fronte za Visoko in Luže. Tako so zanetili iskro upora in boja proti nasilnemu tujemu okupatorju v našem kraju in okolici, Zormanov mlin je skupaj z gospodarjem postal pomembno središče narodnoosvobodilnega boja v našem kraju in bližnji okolici ter zatočišče številnih borcev in aktivistov.

V kulturnem programu so z venčkom domoljubnih partizanskih pesmi nastopili Ljudski pevci Hiše čez cesto iz Milj (pod vodstvom Staneta Markuna), mlada violinistka Maja Stojčević ter recitatorji Marika Bakovnik, Maruša Felkar, Sonja Zupančič in Milan Krišelj, ki so interpretirali pesmi Srečka Kosovela. Vsem padlim in umrlim v vojni smo se poklonili tudi z minuto tišine. Ob tem smo se spomnili tudi dveh v zadnjem letu umrlih članov naše organizacije, tovarišice Pavle Sekne in tovariša Ivana Grosa, večletnega podpredsednika KO ZB za vrednote NOB Visoko.

Osrednja govornica na letošnji spominski slovesnosti je bila profesorica **Nataša Gros**, hči Ivana Grosa in vnukinja Ivane Gros (po domače Premedenove Johane), sodobnice Valentina Kokalja in pripadnica generacije, ki je zaživela v 30 letih prejšnjega stoletja in doživela drugo svetovno vojno, njeni preživeli pripadniki pa so močno zaznamovali tudi povojni čas. Največ pozornosti je v govoru

posvetila osrednji osebnosti predvojnega in vojnega časa na Visokem – mlinarju Valentinu Kokalju ali po domače Zormanovemu Tinetu, ki ga je predstavila tako, kakor ga je ob prebiranju številnih zapisov in ob spominu na pripovedovanje svoje stare mame sama začutila. Že na samem začetku je ugotovila, da duh Valentina Kokalja med nami še vedno živi, saj je v kraju zapustil tako globoko sled, da je čas ni mogel izbrisati, čeprav od njegove smrti mineva že 83 let. Toda te vojne številni niso preživeli, tudi Tine ne. Umrl je novembra 1943 v Gusnu, podružnici taborišča Mauthausen)

V drugem delu govora pa je Nataša Gros na kratko orisala življenje in razmere na Visokem po vojni. Kakor drugod se je tudi pri nas marsikaj spremenilo, toda ostali so spomini na mlinarja Tineta in njegov mlin, v katerem se ni več mlela moka in ki je kmalu žalostno propadel. Vendar so krajani v Tinetovem duhu nadaljevali kulturno delovanje. Zgradili so nov kulturni oziroma zadružni dom z veliko dvorano, ponovno ustanovljeno kulturno društvo pa so po pionirju kulturne dejavnosti v tem kraju poimenovali Kulturno-umetniško društvo Valentin Kokalj Visoko. S ponosom ga tako imenujemo že dobrih 70 let.

Letošnje prireditve se je udeležilo precej več ljudi kot v preteklih letih. Poleg domačinov in prebivalcev sosednjih krajev so prišli člani in predsedniki organizacij Zveze borcev iz številnih, tudi bolj oddaljenih krajev Gorenjske ter veterani vojne za Slovenijo iz Ljubljane. Še posebej lepo in spoštljivo pa je spomin na 16. september 1941 in na vse žrtve druge svetovne vojne s svojim prihodom počastilo kar enajst praporščakov sosednjih in drugih gorenjskih organizacij ZB. Med udeleženci prireditve je bil tudi župan občine Šenčur **Ciril Kozjek**.

In prav županu je bila ob koncu letošnje slovesnosti podeljena zlata plaketa Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. To izjemno priznanje je župan Ciril Kozjek prejel za večletno in načrtno delo pri obnovi, urejanju in ohranjanju spominskih obeležij NOB na območju občine ter za podporo dejavnostim obeh krajevnih organizacij ZB za vrednote NOB v občini (ZB Šenčur in ZB Visoko) pri ohranjanju zgodovinske in kulturne dediščine NOB. Pod njegovim vodstvom je bilo v zadnjih petih letih obnovljenih ali na novo postavljenih osem spominskih obeležij, več projektov pa se še izvaja.

Razumljivo je, da se po letošnji obuditvi spomina na dogodke pred 85 leti v našem kraju in premisleku o življenju v sedanjosti udeleženci slovesnosti še dolgo v noč nismo razšli.

Danijela Bakovnik

KOBARID

S Primorskega na Notranjsko

Tako kot že zadnjih nekaj let smo se člani Združenja borcev Kobarid skupaj z Društvom upokojencev Kobarid v začetku oktobra odpravili na Notranjsko, da bi spoznali ta del naše domovine. Poln avtobus je izletnike skozi Idrijo in Cerknico pripeljal na Bloke, kjer sta nas pričakala rahlo rosenje in mraz. Mraz je sicer značilen za to pokrajino, predvsem za območje okoli Babnega Polja. Prva postaja je bilo Bloško jezero, ena izmed priljubljenih izletniških točk. V tem času je samevalo, prav tako naselje hišic v bližini. Lepo urejeno območje, okrašeno s skulpturami medvedov, nas je presenetilo in slišati je bilo veliko pohval, saj so domačini veliko naredili za razvoj turizma v kraju.

Pot nas je naprej peljala v Novo vas, kjer smo si ogledali zanimiv Muzej bloškega smučarja. Vodnik nam je v domačem narečju pripovedoval vse o nastanku muzeja in z njim povezanem začetku smučanja v Sloveniji. Ob koncu smo si ogledali zanimiv film o tem, kako so ljudje prve smuči uporabljali kot prevozno sredstvo za gibanje med vasmi in za delo, ko je zapadel sneg.

Po kosilu smo se odpeljali na grad Snežnik in si ogledali sobane v graščini, po katerih nas je popeljala prijazna vodnica. Zgrajen je bil med 11. in 12. stoletjem ter je bil poletna rezidenca knezov Hermana in Ulriha ter kneginje Ane. Je eden od dveh gradov v Sloveniji z ohranjenim avtentičnim interierjem iz druge polovice 19. stoletja. Pred gradom nas je zatem pričakala grofica Greta s svojo služabnico in nam pripovedovala zanimive anekdote o tem poslopju.

Polni vtisov smo se vrnili na Tolminsko z željo, da tudi prihodnje leto pripravimo zanimiv izlet po naši domovini.

Vojko Hobič

ŠTORE

Celjska četa

Štorski člani ZB za vrednote NOB vsako leto pripravimo slovesnost v spomin na Prvo celjsko četo, ki je bila ustanovljena 20. julija 1941. Ob 85. obletnici ustanovitve čete pa smo letos obiskali tudi kraj, kjer je bila četa dobesedno uničena. Kraj uničenja čete, kjer stoji tudi spominska plošča, leži na območju občine Laško. Borčevska organizacija iz Laškega vsako leto v Šentrupertu nad Laškim pripravi lepo spominsko slovesnost. Kolikor se spominjam, so bili med gosti slovesnosti vsa leta tudi predstavniki palestinske države.

Pripadnika čete sta bila namreč tudi dva palestinska vojaka, Mehmed Junis in Abdul Krim, ki sta kot borca te legendarne čete izgubila življenje. To je bila prva ustanovljena četa na Slovenskem leta 1941. Od ustanovitve 20. julija do uničenja čete 27. avgusta 1941 je preteklo samo 39 dni. K žalostnemu koncu 1. celjske čete so v veliki meri pripomogli izjemna vojaška moč nemške vojske, začetna neizkušenost in slaba oborožitev partizanov ter izdaja, pri kateri je sodelovalo domače prebivalstvo.

Ponosen sem, da sem lahko letos spomladi predstavnici palestinske države predstavil in opisal delovanje čete ter ji podaril fotografije zažganega mlina. Pripravlja namreč razstavo o teh dogodkih.

Srečko Križanec

GRŠKI OTOK KEFALONIJA (1)

Corellijeva mandolina in partizanska enota Primorje

Večina od nas pozna svetovno filmsko uspešnico *Corellijeva mandolina* iz leta 2001, ki ima sicer v ospredju ljubezensko zgodbo med italijanskim oficirjem Antoniem Corellijem *(Nicolas Cage)* in domačinko Pelagio *(Penélope Cruz)*. Corelli je ob kapitulaciji Italije leta 1943 na grškem otoku Kefalonija pripomogel k poskusu preprečitve predaje italijanske divizije Acqui nemški vojski, Pelagia pa je ranjenega Corellija negovala. Med njima se je spletla ljubezenska zgodba. Ta se v filmu srečno konča, v knjigi, ki je služila kot predloga za film, pa je konec nekoliko bolj pesimističen, vendar z močnim sporočilom o tem, kako vojna za vedno spremeni človeške usode. Le redki pa vedo, da zgodba, ki je bila za potrebe knjige in pozneje filma nekoliko spremenjena, temelji na resnični zgodbi italijanskega topniškega stotnika Amosa Pampalonija in domačinke z otoka Kefalonija, študentke Marie Dionysiou. Še manj ljudi pa ve, kako je bil stotnik Pampaloni povezan s primorskimi Slovenci. In tako kot je nastala filmska zgodba o stotniku in Pelagiji, bi lahko nastal vsaj dokumentarni film o primorskih slovenskih prisilnih mobilizirancih v italijansko vojsko na grškem otoku Kefalonija. Slovenski fantje so namreč po kapitulaciji Italije septembra 1943 pod poveljstvom kapetana Pampalonija poskusili preprečiti nemško izkrcanje na otoku, pozneje pa so v okviru grškega uporniškega gibanja ELAS ustanovili »Samostojno slovensko partizansko četo Primorje«.

Ob zelo napetem dogajanju ob kapitulaciji Italije so se v italijanski diviziji Acqui, ki je zasedala grški otok Kefalonijo, vrstili medsebojni spori glede tega, ali naj se Nemcem predajo ali pa se predaji in od-

Leta 2017 obnovljena spominska plošča (Arhiv ZZB)

hodu v koncentracijska taborišča, kamor so Nemci pošiljali na grških otokih zajete italijanske vojake, uprejo. Protifašistično usmerjena častnika, kapetana Amos Pampaloni in Renzo Apollonio, sta dosegla, da je divizija Acqui poskušala preprečiti izkrcanje nemške vojske na Kefaloniji. Med italijanskimi vojaki je bilo tudi veliko primorskih Slovencev, ki so jih Italijani mobilizirali in poslali predvsem v delovne bataljone po grških otokih. Slovenski mobiliziranci so takoj stopili na stran upornih Italijanov. Tako nekateri Slovenci kot tudi Pampaloni in Apollonio so se že prej, še v času, ko je bila Italija aktivna udeleženka vojne, povezali z grškim uporniškim gibanjem ELAS. Ob uporu proti Nemcem pa so te povezave postale del vojaškega sodelovanja. Kapetan Pampaloni, filmski Corelli, je na predlog grškega odporniškega gibanja ELAS slovenskim fantom, ki so bili ob kapitulaciji Italije že dobro organizirani in povezani z grškim odporniškim gibanjem, izročil dva polna tovorna avtomobila ročnih bomb in nabojev. To orožje je Slovencem omogočilo, da so se takoj vključili v spopade proti Nemcem v okolici mest Argostoli in Sami. V uradnih spominih italijanskih veteranov je večkrat izpostavljeno, da so bili slovenski topničarji v Pampalonijevi bateriji med najbolj zanesljivimi borci.

Nemci so z veliko premočjo, predvsem zaradi uporabe letalstva, po nekaj dneh upora otok zavzeli in se nad uporniki brutalno znesli. Na več mestih po otoku so izvedli množične poboje zajetih italijanskih vojakov, eno od ladij, ki naj bi ujetnike prepeljala na celino, pa so skupaj z ujetniki namerno potopili. Skupno so tako Nemci po predaji pobili 9500 zajetih pripadnikov enote Acqui, med njimi je bilo tudi več deset slovenskih fantov.

Slovenci, ki so uspeli uiti ali se na kakršen koli način izogniti množičnim pobojem takoj po zajetju, so se umaknili v hribovite predele otoka. Prav oni so neposredno po nemškem zavzetju otoka zaradi že prej vzpostavljenih dobrih operativnih povezav z grškimi partizani odigrali ključno vlogo pri iskanju varnih poti in skrivališč za preživele italijanske častnike.

Ob nemškem zavzetju otoka je bil zajet tudi Amos Pampaloni. Ker nemškemu oficirju ni želel predati skritih topniških vžigalnih mehanizmov, ga je ta ustrelil v tilnik, kasneje pa so Nemci na isti lokaciji izvedli še množični poboj preostalih zajetih Pampalonijevih vojakov. Po nekaj dneh se je Pampaloni prebudil iz nezavesti, saj je bil strel nemškega oficirja nenatančen in je za nekaj milimetrov zgrešil hrbtenjačo. Pampaloniju se je nekako uspelo privleči do prvih hiš, kjer so ga našli domačini. Ključno vlogo pri njegovem reševanju je odigrala mlada grška učiteljica Maria Dionysiou. Skupaj z družino ga je sprejela v svojo hišo, kjer so mu oskrbeli hudo rano na vratu.

Slovenska veleposlanica v Grčiji, Anita Pipan, generalni sekretar ZZB za vrednote NOB Slovenije, Aljaž Verhovnik in predstavniki lokalnih oblasti so ob Dnevu spomina na mrtve leta 2017 položili vence pred spomenik slovenskim partizanskim borcem v mestu Kastro na otoku Kefalonija v Jonskem morju. (Arhiv ZZB)

Ko si je Pampaloni toliko opomogel, da je bil sposoben hoditi, so domačini vzpostavili stik z lokalno mrežo grškega odporniškega gibanja ELAS, ki je Pampalonija spravila na varno v hribe. Tam se je po okrevanju aktivno vključil v gverilski boj proti Nemcem in se z njimi še eno leto boril proti nacistom.

Na pobudo Srečka Likarja, ki se je z grškimi uporniki povezal že v času italijanske okupacije in je bil med spopadi z Nemci vez med grškim uporniškim gibanjem in Pampalonijem, so preživeli slovenski fantje začeli vojaško delovati kot partizanska enota Primorje. Enota se je septembra 1944 tudi formalno vključila v sestavo VII. brigade ELAS (Jonskih otokov) kot Samostojna slovenska partizanska četa »Primorje«. Enota Primorje je ohranila odlične odnose in operativne stike z italijanskimi skupinami, ki sta jih pod okriljem brigade ELAS vodila Renzo Apollonio in Amos Pampaloni. Skupaj z njimi so usklajevali gverilske akcije in sabotaže proti Nemcem vse do osvoboditve otoka. Sam kapetan Amos Pampaloni je po vojni v pisni izjavi uradno potrdil in izpostavil njuno sodelovanje z besedami: »... tovariš Srečko Likar je aktivno sodeloval z menoj pri ustanavljanju celic v vrstah italijanskih domoljubov in slovenskih partizanov pri ELAS ...«.

(nadaljevanje v decembrski številki)

Pavel Jamnik, Daniel Divjak

GORIČE PRI GOLNIKU

Uredili spomenik in pripravili komemoracijo

V Goričah pri osrednjem spomeniku padlim partizanom in talcem, delu znanega arhitekta Edvardaa Ravnikarja, pred dnevom spomina na mrtve tradicionalno poteka komemoracija. Letos je bila 24. oktobra. Pripravila jo je krajevna skupnost Goriče, ki poskrbi tudi za nakup vencev. Te položijo tako k osrednjemu spomeniku NOB kot po končani slovesnosti tudi k spomenikoma vseh drugih žrtev druge svetovne vojne in žrtev prve svetovne vojne na pokopališču v Goričah. Na slovesnosti so sodelovali štirje praporščaki z zastavami krajevnih skupnosti Goriče in Golnik, KO ZB Goriče in Prostovoljnega gasilskega društva Golnik, recitatorka iz Podružnične osnovne šole Goriče ter cerkveni pevski zbor iz Gorič. Slavnostni govornik je bil predsednik krajevne skupnosti Goriče.

Člani KO ZB Goriče smo poskrbeli za ureditev spomenika NOB pred komemoracijo in udeležbo naših članov.

V knjigi Martina Koširja Moja pot skozi čas je navedeno, da je

druga svetovna vojna na območju Golnika, Gorič, Tenetiša in Trstenika vzela kar 126 življenj, od tega je v narodnoosvobodilnem boju padlo 78 ljudi, v nemški vojski 18, žrtev druge svetovne vojne med domobranci je bilo 20, ustreljenih je bilo 10 talcev.

Zanimivo se mi zdi tudi njegovo razmišljanje o odnosu med NOB in Cerkvijo (sledi citat iz zgoraj navedene knjige): »NOB ni bil nikoli usmerjen proti veri ali cerkvi. Nasprotno, veliko vernikov je sodelovalo v njej. Zelo se je pazilo, da ne bi prihajalo do ločevanja med verujočimi in neverujočimi ali do sektaštva. Nikoli kot borec nisem doživel kaj protiverskega. Vodstvo je navadno poskrbelo, da so borci lahko opravili tudi verske potrebe in obrede.«

Vere in Cerkve ne gre enačiti z domobranstvom. Razmišljam o vlogi vodstva Cerkve, ki je spodbujalo sodelovanje z okupatorjem, kljub temu pa se je veliko vernikov vključilo v narodnoosvobodilni boj. Razmišljam pa tudi o vedenju marsikaterega od oblastnikov po vojni, ki je po nepotrebnem spodbujal sovraštvo do vere in vernikov.

Ob komemoraciji v naši krajevni skupnosti sem občutila spravo med različno mislečimi in strpnost drug do drugega. Člani KO ZB se moramo še dejavneje vključevati v pripravo komemoracije in ozaveščati sovaščane o dogajanju pri nas v težkih časih druge svetovne vojne.

Damjana Košir

KOLEDAR JOSIP BROZ - TITO

Tudi letos smo pripravili koledar za leto 2027 z barvnimi fotografijami Josipa Broza - Tita. Koledar je 13-listni s spiralno vezavo in obešanko, podložnim kartonom in natron vrečko. Označeni so slovenski prazniki in lune. Dimenzija koledarja je 31 x 47 cm + 5 cm prostora za dotisk, ponujamo tudi dotisk pasice.
1 kos = 8 €/kos; 2–9 kosov = 6 €/kos; 10–39 kosov = 5 €/kos; nad 40 kosov = 4,5 €/kos. Cene so brez DDV. V ceni koledarja ni všteta poštnina. Možnost plačila po povzetju dostavni službi.
Več informacij: Rok Mučič, Cesta svobode 51, 4260 Bled, tel. št.: 041 386 630, e-naslov: rok.mdesign@gmail.com

V SPOMIN

Matjaž Kmecl
(1934–2026)

Zapustil nas je veliki slovenski mož, akademik prof. dr. Matjaž Kmecl, borec za Slovenijo, slovenski jezik in humanistične vrednote. Le malo ljudem je dano svoje življenje izpolniti s tako vsestranskim in bogatim delovanjem, kot ga je izpolnil Matjaž Kmecl. Česar koli se je lotil, je požlahtnil tako kot nove sorte vrtnic, ki jih je vzgajal. To velja za njegovo strokovno delo, ki se je razpenjalo med literarno teorijo, ki jo je proučeval in o njej predaval, pisanjem dramskih del, urednikovanjem ter drugimi prizadevanji za lep slovenski jezik. Prav tako velja za njegov prispevek k razvoju slovenske državnosti, ko je s svojo preudarno mislijo dosegel vrh kot član predsedstva Republike Slovenije v letih 1990–1992. Velja tudi za njegovo zavzemanje za kakovosten pouk slovenščine pri prenovi šolskih programov v devetdesetih letih, za njegovo literarno kritiko in za številna druga področja.

Kmeclovo zavzemanje za humanistične vrednote ga je pripeljalo tudi med člane Zveze borcev, kjer se ga spominjamo kot dejavnega podpredsednika, ki je z izostrenim čutom opozarjal na temeljne vrednote narodnoosvobodilnega boja in njihovo udejanjanje v delovanju organizacije in družbe. Z njimi je znal umirjeno in hkrati zavzeto nagovoriti poslušalstvo. Te vrednote je živel tudi sam in jih izkazoval v odnosu do sodelavcev, ljudi z drugačnim mnenjem od njegovega in družbene skupnosti. Bil je zgled, kako je treba gojiti in upoštevati zgodovinsko izročilo. Kot izraz spoštovanja do njegovega strokovnega, kulturnega in družbenega prispevka ter prizadevanja za ohranjanje temeljnih človeških in družbenih vrednot je prejel listino ZZB NOB Slovenije.

Od Matjaža Kmecla smo se člani ZZB NOB Slovenije poslovili na žalni seji 17. novembra 2026.

Marijan Križman,
Predsednik ZZB NOB Slovenije

Minka Babič
(1921–2026)

Minka Babič se je rodila oktobra 1921 na Brezjah. Njena mladost ni bila postlana z rožicami. Majhna kmetija je težko preživljala njeno družino, zato je bila že misel na nadaljevanje šolanja nemogoča. V tistem času so se v šolo vozili z vlakom. Z Brezij je bilo po strmem bregu treba priti do železniške postaje Globoko ali Podnart, ob vračanju pa so se stežka vzpenjali v strmi breg. Ob vsakem vremenu seveda, tudi pozimi, ko so včasih gazili sneg do pasu. A kaj bi to, ko pa je Minka tako rada hodila v šolo! Če bi bile razmere drugačne, bi bistra deklica zagotovo nadaljevala šolanje. Tako pa si je kmalu poiskala delo na pošti.

Komaj dvajsetletno jo je doletela okupacija. Kot zavedna Slovenka je hitro doumela, da je odpor proti okupatorju nujen. Kolikor vedo povedati sorodniki, je delovala kot kurirka za zveze s partizani pod Dobrčo in vse do Save. Pri partizanih je imela tudi svojega fanta. Vrednotam narodnoosvobodilnega boja sta bila z možem Milošem predana vse življenje.

Po vojni, ker ni bilo moških pri hiši, so delo na kmetiji morale opraviti ženske. Ata je zaradi posledic internacije hitro umrl, en brat je med vojno izgubil življenje, najstarejši pa je kot tapetnik v svoji delavnici delal od zgodnjega jutra do trde noči. Kosilo mu je opoldne s kolesom z Brezij v Radovljico najpogosteje pripeljala Minka. Ker je bila večja in močnejša, je delala vsa težka dela, druga opravila pa je prevzela sestra Francka. Vse tri z mamo so dneve in dneve na kolenih plele po njivah. Tudi za koso so včasih poprijele, pri večjih opravilih pa so na pomoč priskočili dobri sosedje.

Tudi pozneje, ko je bila že poročena in zaposlena na glavni pošti v Ljubljani, je ob večjih delih domačim priskočila na pomoč. Vedno je bila pridna in hitra. Gospodinjska dela je opravila mimogrede, potem pa je vzela v roke šivalni pribor, kaj zašila ali vezla gobeline, najraje pa se je ukvarjala z otroki. Pogosto je varovala sosedove otroke in tudi nečakinji. V domu na Taboru, kamor sta se na stara leta preselila z možem Milošem, jima obiskov nikoli ni manjkalo. Mož, tovariš Miloš, je umrl že pred leti. Lepo je, da Minke njena delodajalka, Pošta Slovenije, ki ji je vso delovno dobo zvesto služila, ni pozabila.

Bila je najstarejša članica ZB za vrednote NOB Ljubljana Bežigrad, KO Boris Kidrič. 16. oktobra letos je vesela kot vedno praznovala svoj 105. rojstni dan, 26. oktobra pa smo se na ljubljanskih Žalah poslovili od nje. Sorodnikom izrekam iskreno sožalje. Zahvaljujem se nečakinji Ljubi B. Košir, ki mi je dovolila uporabiti dele njenega besedila in fotografijo.

Mitja Zupan

Andrej Kocuvan

»Ne jokajte za mano, žena, mati, otroci, spomnite se, kako trpel sem, in večni mir mi zaželite,« smo zapisali ob slovesu od Andreja Kocuvana, našega člana ter dolgoletnega predsednika KO ZB za vrednote NOB Ivan Zagernik - Joco Maribor, ki smo ga na pot spomina pospremili 26. junija 2026.

Bil je zelo priljubljen med nami, tovariški in spoštljiv ter vedno pripravljen pomagati. Prav zato je vrzel, ki ostaja za njim, toliko večja in boleča. Hvala, Andrej, za vse, kar si nam dal. Počivaj v miru, tam za mavrico se spet srečamo.

Katica Pintarič v imenu ZB in Društva Dobrnič Maribor

Ludvik Kolar
(1940–2026)

Ludvik Kolar je bil dolgoleten in zelo spoštovan član Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije. Uspešno se je boril za pozitiven odnos do partizanov in priznavanje njihove pomembne vloge v boju proti okupatorjem med drugo svetovno vojno.

Neutrudno je deloval na treh ravneh. Prva je bila državna, saj je skrbel za organizacijo spominskih prireditev ob obletnicah Šlandrove in Ruske brigade ter 5. prekomorske brigade in XIV. divizije. Za svoje delo je prejel najvišja priznanja in nagrade. Posebej si je s svojim delom zaslužil zlato plaketo ZZB NOB Slovenije, ki jo je leta 2021 prejel za predano, dejavno in zelo uspešno utrjevanje zgodovinske resnice, vrednot in dosežkov narodnoosvobodilnega boja slovenskega naroda, spoštovanje žrtev in ohranjanje kulturne dediščine NOB ter vključevanje mladih rodov v uresničevanje programskih nalog zveze.

Druga raven Ludvikovega delovanja je bila občinska in pokrajinska, med drugim tudi v izvršnem odboru združenja. Vodil je izlete in organiziral udeležbo na spominskih slovesnostih na Sedlarjevem, Graški Gori, Gračnici in Osankarici ter ob obeleževanju osvoboditve in spominjanju na pomen zapora Stari pisker. Tretja raven njegovega dela pa je bila najpomembnejša: v mestni četrti Dečkovo naselje je bil Ludvik prava duša tako kot človek kot tudi kot predsednik Krajevne organizacije borcev za vrednote NOB Dečkovo naselje. Odlično je sodeloval z vsemi, posebej pa s 4. osnovno šolo, ob dnevu spomina na mrtve in drugih spominskih prireditvah.

V Združenju borcev za vrednote NOB Celje danes zelo pogrešamo njegovo prisotnost na spominskih slovesnostih. Hkrati smo mu hvaležni in ponosni, da smo z Ludvikom lahko uspešno sodelovali.

S. B.

ŠTORE

Obisk grobov padlih partizanov

V občini Štore osnovna šola vsako leto ob dnevu spomina na mrtve šola pripravi komemoracijo z izjemno lepim in bogatim kulturnim programom. Na pročelju šole je spominska plošča z imeni petdesetih krajanov Štor, ki so padli med drugo svetovno vojno. Tretjina jih je umrla v taboriščih. Povprečna starost padlih je bila okoli 30 let. Zraven te plošče pa smo ob letošnji 35. obletnici osamosvojitvene vojne za Slovenijo spominsko ploščo odkrili tudi veterani vojne za Slovenijo. Ta plošča je posvečena tudi vsem pokojnim veteranom.

Člani domoljubnih organizacij in župan Miran Jurkošek ob dnevu spomina na mrtve obiščemo skoraj vse grobove padlih partizanov in se z veliko hvaležnostjo poklonimo njihovemu spominu. V naši občini gojimo izjemno lep in spoštljiv odnos do preteklosti, ki nikoli ne sme utoniti v pozabo. Preveč gorja in žrtev je bilo takrat prizadejanega nad našim slovenskim narodom.

Vsako leto 9. maja, ob dnevu zmage nad fašizmom in nacizmom, obiščemo vse partizanske grobove. Julija pa smo proslavili tudi 85. obletnico ustanovitve 1. celjske partizanske čete, ki je bila ustanovljena prav na našem območju in je bila prva ustanovljena četa v Sloveniji. Ta podatek je vreden vsega spoštovanja in ponosa.

Za izjemno lep in spoštljiv odnos do naše preteklosti iz obdobja narodnoosvobodilnega boja se iskreno zahvaljujemo našemu županu Miranu Jurkošku in občini, saj vsako leto zgledno poskrbita za ureditev okolice spominskih obeležij, ter osnovni šoli, ki vsako leto ob dnevu spomina na mrtve pripravi nepozabno in lepo slovesnost.

Hvaležni pa smo tudi pripadnikom Slovenske vojske iz celjske Vojašnice Franca Rozmana - Staneta, ki so se z veseljem odzvali našemu vabilu. S častno stražo pred spominskima obeležjema in praporščaki štorskih domoljubnih organizacij je prireditev dobila še pomembnejšo sporočilno vrednost.

Srečko Križanec

BUKOVO

Obisk delegacije ANPI-VZPI

Pred časom je Cerkljansko obiskala delegacija VZPI-ANPI iz Videmske pokrajine v Italiji. Prinesli so dopolnjeno spominsko obeležje partizanom garibaldincem, ki so 21. januarja 1945 padli na Bukovem. Obeležje je bilo postavljeno leta 1982 na pobudo domačinov, izdelal pa ga je videmski kipar Reno Cois. Na njem so bila vklesana imena 24 padlih, vendar je bilo po ugotovitvah ANPI padlih 30. Tako se je končal dveletni trud, da bi imena na plošči dopolnili.

V delegaciji, ki nas je obiskala, so bili Dino Spanghero, član nacionalnega združenja ANPI in obenem koordinator nacionalnega ANPI za severovzhodno Italijo, ter Luciano Marcolini Provenza, član predsedstva ANPI Videmske pokrajine in predsednik ANPI Čedad. Poleg njiju sta bila na slovesnosti navzoča še župan občine Cerkno Gašper Uršič in Jože Jeram, predsednik KO ZB Cerkno.

Delegacija si je na Bukovem ogledala letos obnovljeno grobnico domačinov na krajevnem pokopališču. Pot je nadaljevala do obnovljenega obeležja pri Nemcih, kjer so še vedno vidni sledovi izruvanega drevesa, ki je v neurju delno poškodovalo tudi spomenik. Ustavili so se še pri grobnici v Orehku, postavljeni v spomin na zajete in pobite partizane iz bitke na Poreznu.

Obisk so nadaljevali v Zakrižu, kjer sta dve spominski plošči. Prva je posvečena izhajanju *Partizanskega dnevnika*, ki je svojo pot začel prav tukaj, in enoti Garibaldi-Natisone, ki je imela od januarja do marca 1945 tukaj svoj sedež.

Obisk italijanske delegacije se je končal na občini Cerkno, kjer je Dino Spanghero županu Gašperju Uršiču v imenu ANPI izročil posebno listino v zahvalo za skrb za spominska obeležja.

Vojko Hobič

NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagradna križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zzb-nob.si **do 15. decembra 2026.** Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebani reševalci križanke iz 132. številke časopisa Svobodna beseda

1. Andrej Mohar,
Podpreska 17, 1319 Draga
2. Irena Trampuž,
Muljava 27, 1234 Mengeš
3. Ana Kunej,
Podkraj 39A, 3320 Velenje

Rešitve križanke:
ODSTOPNIK, NEPOTREBA, ENOK, ETER, MIMA, MORA, SIRIJCI, IK, BASBARITON, UNIJA, AVTODAFE, NATURAL, GORBAČOV, AV, LI, EKA, UN, TRESKA, RANJENKA, KOR, EB, ID, AT, ANVAR, OKNO, SOLDAT, DEL, ALAIN, TVOR, RUR, VOHANJE, KEMOTERAPIJA, JEN, ACE, ANAŽILEC, ACT.

Geslo: SPOMIN NA PREMINULE.

SVOBODNA BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije
Zanj: Marijan Križman, predsednik
Uredniški odbor: dr. Ivan Svetlik (predsednik), dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha, Črt Kanoni
Odgovorni urednik: Janez Ališ
telefon: 041 686 322
elektronski naslov:
svobodna.beseda@zzb-nob.si
Oblikovanje: Vid Brezočnik
Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

Naslov uredništva in naročnin:
ZZB za vrednote NOB Slovenija,
Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17
barbara.filipic@zzb-nob.si

SVOBODNA BESEDA	OKRET	ZAČETEK GESLA	ŽIVILSKI DELAVEC	RUDI ZAVRL	KONEC GESLA	MAJHNA VEJA, VEJICA	MORALA, ETIKA	NOGE, PO OBLIKI PODOBNE ČRKI X	DANSKI OBLIKOVALEC KLINT
USLUŽBENEC V EKSPEDITU									
NEVERNICA, ATEISTKA									
RUKANJE				AFRIŠKO JEZERO MALAVI / TURŠKA VALUTA					
ALOJZ GRADNIK / ŠMUEL AGNON			PREBIVALEC LOKEV / ČASOVNI TERMIN						
OSNOVNI DELCI S SPINOM NIČ ALI CELOŠTEVILČNIM SPINOM	NEKDANJE KOMUNISTIČNO GIBANJE V KAMBODŽI	HRVAŠKO-SLOVEN. OPERNA PEVKA POLAK	PORTUGALSKI DRAMATIK VICENTE	IME PEVKE RUPEL	ZGODBA / NORVEŠKI SMUČAR. TEKAČ (BJÖRN)			ZNAK ZA SELEN / PLOŠČINA, POVRŠINA										
VOJAŠKA ENOTA (CANKARJEVA, ŠERCERJEVA)							ZARJA, SVIT / PAS, KI ZADRŽUJE KILO					KAZIMIR TARMAN / FINSKO MESTO ULEABORG			CLAUDIO ABBADO
LISTNJAK (KOROŠKO)						TROPSKO DREVO ZA KAKAV / SLIKAR MONDRIAN									
GEOGRAFIJA										STANKO LORGER	ŽENSKA OBLIKA IMENA JUAN				
OČE				GRŠKI TROJANSKI JUNAK, AHIL							NEKDANJI ITALIJANSKI POLITIK MORO				ANTON RAMOVŠ
ZNAK ZA NIKELJ			PESNIK GREGORČIČ	NEKDANJI ČEŠKO-AMERIŠKI TENISAČ (IVAN) / MAJHEN PRT							MESTO V ZAHODNI SIBIRIJI / OKRAS				
MATEMATIČNA NEZNANKA				PREROKINJA PITIJA / 10. RIM. CESAR						ULRIKE CANTH			ZRAK (LATIN.) / RIBIŠKA VRVICA			
DRUŽINA TROPSKIH MORSKIH POLŽEV S HIŠICO, KI SPOMINJA NA ŠKOF. KAPO / BELGIJ. LETOVIŠČE						PETER NOVAK / SPODNJI DEL GOBE				ČAŠČENJE / NAŠ ARHITEKT MIHEVC				DOLINA	VOLOVSKI JAREM
PRIPADNIK SEMITOV					RIBNIK / BRANE RONČEL							NEMŠKA ZNAMKA AVTOV			
Z BESEDO IZZVANA NASPROTNA BESEDA												PRAVILEN LIK			
DEPARTMA V VZHODNI ŠPANIJI				SLOVANSKI ZLI DUH			SVOBODNA BESEDA	SREDIŠČE VRTENJA				PODKOŽNA MAŠČOBA			

DECEMBER 1939–1944

Še pomnite, tovarišice in tovariši

14 decembra 1939 je bila Sovjetska zveza zaradi napada na Finsko izključena iz Društva narodov.

18. decembra 1940 je Adolf Hitler naročil svojim generalom, da izdelajo načrt za operacijo Barbarossa – napad na Sovjetsko zvezo.

5. decembra 1941 se je začela protiofenziva Rdeče armade pred Moskvo.

7. decembra 1941 je Japonska napadla ameriško ladjevje v pristanišču Pearl Harbour na Havajih.

Napad Japoncev na ameriško ladjevje v Pearl Harbour.

12. decembra 1941 je Cankarjev bataljon v Rovtu pri Selški dolini porazil vod nemškega policijskega bataljona. Padlo je 45 policistov, kar je bil največji poraz nemških sil na okupiranih območjih. Poročilo o napadu je prejel vodja SS Heinrich Himmler, partizanska zmaga pa je povzročila val navdušenja pri prebivalcih Gorenjske.

27. decembra 1941 se je Cankarjev bataljon začel umikati z območja Pasje ravni v vas Dražgoše pod Jelovico.

6. decembra 1942 se je v Bosanskem Petrovcu začela prva konferenca Antifašistične fronte žensk Jugoslavije.

12. decembra 1942 so nemške sile v operaciji Zimska nevihta neuspešno poskušale prebiti obroč in se rešiti iz Stalingrada.

24. decembra 1942 je bil v Alžiru ubit admiral Francois Darlan, ki je prestopil k zaveznikom v Afriki.

2. decembra 1943 so nemške letalske enote napadle pristanišče Bari v Italiji. Zadete so bile tudi ameriške ladje, ki so tovorile bojne pline, zato je v napadu umrlo več kot tisoč ljudi.

9. decembra 1943 so enote 14. divizije začele napad na nemško-domobransko postojanko v Kočevju.

13. decembra 1943 je bil z ukazom maršala Josipa Broza - Tita ustanovljen 9. korpus NOV in PO.

Spominska plošča na hiši v Gorenji Trebuši

15. decembra 1943 so nemške sile na Goreljku na Pokljuki obkolile 3. bataljon Prešernove brigade. V hudem boju je padlo 79 partizanov. Teror, ki je bil eden od vzrokov za začetek državljanske vojne v Grčiji leta 1946.

3. decembra 1944 so se v osvobojeni Grčiji začeli »decembrski dogodki« oziroma spopadi med levičarskimi grškimi osvobodilnimi gibanji in kraljevimi grškimi silami, ki jih je podpirala Velika Britanija. Po zmagi kraljevih sil je sledil »beli teror«, ki je bil tudi eden od vzrokov za začetek državljanske vojne v Grčiji leta 1946.

3. decembra 1944 je bila ustanovljena 1. slovenska divizija narodne obrambe KNOJ-a.

16. decembra 1944 se je začela nemška ofenziva v Ardenih v Belgiji, zadnji večji nemški napad na zahodu med vojno.

18. decembra 1944 so partizani Bazoviške brigade v drzni akciji napadli rudnik svinca v Rablju in ga onesposobili.

18. decembra 1944 so enote 9. korpusa napadle nemško domobransko postojanko v Gorenji vasi v Poljanski dolini. Po dveh dneh obleganja so se partizani umaknili.

29. decembra 1944 je Rdeča armada začela oblegati Budimpešto.

Martin Premk

POZIV NA REFERENDUM

• PROTI
uveljavitvi Zakona o interventnih ukrepih za razvoj Slovenije

Spoštovane članice in člani ZZB Slovenije, spoštovane državljanke in državljani,
pozivamo vas, da uporabite svojo neodtujljivo državljansko pravico in da se v nedeljo, 6. decembra 2026, udeležite referendumskega odločanja ter glasujete

• PROTI uveljavitvi Zakona o interventnih ukrepih za razvoj Slovenije. S tem boste glasovali

• PROTI razgradnji socialne države, privatizaciji in siromašenju javnih storitev,

• PROTI uveljavljanju grobe tekmovalnosti na račun solidarnosti,

• PROTI bogatenju plačnih in premoženjskih elit na račun večine prebivalstva,

• PROTI povečevanju razlik med bogatimi in revnimi.

Ne pustimo se preslepiti. Nižji davek na energente in osnovne življenjske potrebščine nam bi pobrali trgovci. Oprostitev plačila prispevka za dolgotrajno oskrbo bi plačali z višjimi osebnimi doplačili. Vlada že zdaj zmanjšuje proračun za socialne transferje, kar ne more pomeniti nič drugega kot manj in slabše storitve ter manj upravičencev!

DAN SUVERENOSTI

Poslanica predsednice Republike Slovenije

Spoštovane državljanke in spoštovani državljani, prebivalke in prebivalci, Slovenke in Slovenci.

V prelomnih časih ob koncu osemdesetih in na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja smo s premišljenimi koraki na različnih družbenih področjih utirali pot do samostojne slovenske države. Ta pot je bila polna tveganj in preizkušenj, njen razplet pa negotov. Osamosvajanje, odhod tuje oborožene sile z ozemlja Slovenije in uveljavitev polne državne suverenosti so bili veličasten vrh večstoletnih prizadevanj slovenskega naroda za svobodo in lastno državo. S tem so se uresničila hotenja številnih rodov, dosežena z uporništvom, vztrajnostjo in žrtvovanjem.

V tem zahtevnem obdobju smo bili sami. V razhajanju z nekdanjo skupno državo smo se spoprijemali z večplastnimi pritiski: nepredvidljivimi zveznimi oblastmi, omejenimi obrambnimi zmogljivostmi, vojaško agresijo in dvomi mednarodne skupnosti. Vendar smo zmogli in izbojevali veliko zmago. Uspelo nam je, ker smo znali povezati razum in pogum, strateško premišljenost in predanost ter politično in vojaško modrost. Zmagali smo s skupnim bojem, moralno močjo, srčnostjo pripadnic in pripadnikov Teritorialne obrambe, milice in civilne obrambe ter s požrtvovalnostjo državljank in državljanov. Ljudje različnih generacij, prepričanj in življenjskih poti smo se združili v odločenosti, da želimo o svoji prihodnosti odločati sami.

Spomin na takratne dogodke, uničenje mest in infrastrukture ter izgubljena življenja in trpljenje ljudi nas opominja, da samostojna Slovenija ni nastala sama od sebe. Bila je plod preteklih prizadevanj, jasne vizije in usklajenega delovanja. Vsem, ki so nam priborili domovino, zato dolgujemo večno hvaležnost.

Zato ni prav, da se praporščake Zveze borcev za vrednote NOB iz državne proslave izključi. Odnos države do vojnih veterank in veteranov je izraz politične in družbene zrelosti. Kaže, kako razumemo njihova dejanja, izročilo in dediščino ter koliko cenimo njihov prispevek k svobodi, samostojnosti in neodvisnosti. Brez njih ne bi dosegli zmag, ki so v različnih zgodovinskih obdobjih omogočile obstoj in svobodo številnim generacijam Slovenk in Slovencev.

Na temelju teh prizadevanj in odporniškega izročila danes opravljajo svoje poslanstvo Slovenska vojska, Policija in druge službe sistema državne varnosti, ki se jim ob tej priložnosti zahvaljujem za požrtvovalno delo.

Suverenost nam daje pravico, da o svoji prihodnosti odločamo sami, hkrati pa nam nalaga odgovornost, da gradimo pravično, varno in solidarno družbo, jo varujemo ter prispevamo k miru in stabilnosti v svetu.

Povezani smo kot narod močnejši, to pa ne zahteva enakih pogledov, temveč pripravljenost poslušati, sodelovati in spoštovati drug drugega. Zato ob današnjem prazniku sklenimo, da bomo bolj skrbni do soljudi, odgovorni do skupnosti in predani svoji domovini. Ljubezen do Slovenije izražajmo z dejanji, s katerimi jo vsak dan soustvarjamo kot prostor svobode, dostojanstva in odprtih priložnosti za vse.

V imenu Republike Slovenije vam izrekam iskrene čestitke ob dnevu suverenosti. Naj živi ter se v miru in svobodi razvija naša prelepa domovina Republika Slovenija!

Predsedniška palača,
25. oktober 2026

RDEČA ZVEZDA – VEČ KOT SIMBOL

»Šivala je deklica zvezdo, oj, zvezdo rdečo kot kri ...«

Tako se začne pesem, ki nas za trenutek odpelje v druge čase. V čase, ko življenje ni bilo samoumevno, ko je bila svoboda vredna več kot osebna varnost in ko so ljudje v majhnem znamenju lahko prepoznali nekaj veliko večjega od njega samega. Prepoznali so pripadnost, pogum, upanje in vero, da je mogoče tudi v najtemnejših časih ohraniti svetlobo v sebi.

Danes se okoli rdeče zvezde znova vrstijo številne besede, mnenja in razprave. A morda bi bilo vredno, da se za trenutek umaknemo od glasnosti današnjega časa in se vprašamo nekaj preprostejšega: kaj vse je ta zvezda pomenila ljudem, ki so jo nosili? Kaj so videli v njej? In zaradi česa so bili pripravljeni toliko tvegati? Človek je od nekdaj občudoval zvezde. V njih je iskal smer, odgovore, tolažbo in upanje. Ko je bila pot negotova, je pogled pogosto usmeril proti nebu. Zvezde niso odpravile teme, so pa mu pomagale verjeti, da tema ni vse, kar obstaja. Morda je prav v tem njihova največja simbolika: niso bile obljuba, da bo pot lahka, temveč opomin, da je vredno vztrajati.

Rdeča zvezda je na naših tleh dobila posebno mesto v zgodovini. Postala je simbol narodnoosvobodilnega boja, upora proti okupatorju in odločnosti ljudi, ki niso želeli sprejeti, da bi o usodi njihovega naroda odločali drugi. Pod njo so se povezovali ljudje različnih poklicev, starosti, značajev in življenjskih zgodb. Povezovalo jih je nekaj, kar je bilo večje

od posameznika: želja po svobodi, pravica do lastnega jezika, doma, dostojanstva in prihodnosti. Ko govorimo o rdeči zvezdi, zato ne govorimo zgolj o znaku na zastavi, uniformi ali spomeniku. Govorimo tudi o ljudeh. O tistih, ki so odšli od doma in niso vedeli, ali se bodo še kdaj vrnili. O materah, ki so čakale. O očetih, ki so verjeli v prihodnost svojih otrok. O mladih, ki so namesto brezskrbnih let izbrali negotovo pot odpora. O ženskah in moških, ki so v času, ko je bilo najlažje misliti samo nase, znali misliti tudi na druge. Za vsakim zgodovinskim simbolom so obrazi. So imena, ki jih morda ne poznamo več; so zgodbe, ki niso zapisane v učbenikih; in so odločitve, katerih teže si danes pogosto niti ne znamo predstavljati. In prav tu se mi zdi pomembno vprašanje: ali znamo danes še prepoznati vrednote, ki so nekoč povezovale ljudi? Ali znamo ceniti pogum, ki ne išče koristi zase? Solidarnost, ki ne sprašuje, kaj bo dobila v zameno? Tovarištvo, ki pomeni, da človeka ne pustiš samega, ko mu je najtežje? Svobodo, ki je ne razumemo zgolj kot svojo pravico, temveč tudi kot odgovornost do drugih?

Morda je največja nevarnost današnjega časa prav v tem, da se prevečkrat ustavimo pri simbolu in premalo razmišljamo o vrednotah, ki jih simbol lahko prebudi. Da se prepiramo o znamenjih, medtem ko nam pred očmi včasih izginjajo stvari, zaradi katerih so ljudje nekoč stopili skupaj. Kaj nam namreč pomaga, če poznamo zgodovinske datume, ne znamo pa več prepoznati človeške stiske? Kaj nam pomaga, če govorimo o svobodi, a pozabimo na dostojanstvo drugega? In kaj pomeni, da se spominjamo poguma preteklih generacij, če danes sami nimamo poguma postaviti se za človeka, ki potrebuje našo pomoč? Rdeča zvezda lahko zato za nekoga ostaja dragocen spomin, za drugega del družinske zgodovine, za številne pa opomin na čas, ko je bilo treba za svobodo stopiti skupaj. Njena zgodba je vtkana v zgodovinski spomin našega prostora in v življenje generacij, ki so nam predale državo, jezik in možnost, da danes živimo svobodneje.

Ne gre za to, da bi morali vsi misliti enako ali v vsakem simbolu videti isto. Gre za nekaj globljega: da ne izgubimo sposobnosti prepoznati dobrega, pogumnega in človeškega, kjer koli se pojavi. Kajti svoboda ni nekaj, kar nam pripada za vedno samo zato, ker smo se v njej rodili. Vsaka generacija jo mora znova razumeti, varovati in živeti. Solidarnost ni beseda, ki jo izgovorimo ob praznikih, ampak dejanje, ki ga pokažemo takrat, ko je nekdo ob nas šibkejši. In pogum ni vedno v velikih dejanjih, včasih je že v tem, da ne molčimo ob krivici in da ne obrnemo hrbta človeku. Morda bi morali zato ob pogledu na rdečo zvezdo manj razmišljati o tem, kdo jo sme nositi, in več o tem, kaj nas lahko nauči zgodba ljudi, ki so jo nekoč nosili. O njihovi odločnosti, povezanosti, veri v boljši jutri in prepričanju, da je vredno prispevati nekaj svojega za skupno dobro. Kajti

Rdeča zvezda je na naših tleh dobila posebno mesto v zgodovini. Postala je simbol narodnoosvobodilnega boja, upora proti okupatorju in odločnosti ljudi, ki niso želeli sprejeti, da bi o usodi njihovega naroda odločali drugi.

simboli sami po sebi ne ustvarjajo boljšega sveta – ustvarjajo ga ljudje. Ljudje, ki znajo stopiti skupaj, ki ne pozabijo na druge in ki razumejo, da svoboda brez solidarnosti izgublja svoj najgloblji pomen. In če nas lahko rdeča zvezda danes spomni vsaj na to, potem je njena zgodba še vedno živa. Ne zato, ker bi morali živeti v preteklosti, temveč zato, ker ne smemo pozabiti, kaj vse so ljudje nekoč bili pripravljeni storiti, da bi mi danes lahko živeli svojo prihodnost. Zvezda namreč ni svetila zato, da bi gledali samo vanjo. Svetila je tudi zato, da bi lažje našli pot.

Manja Konkolič